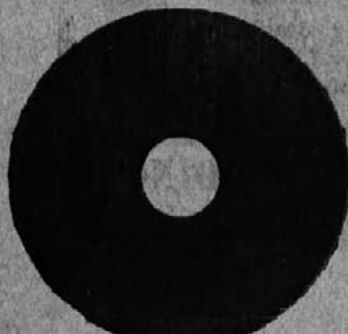
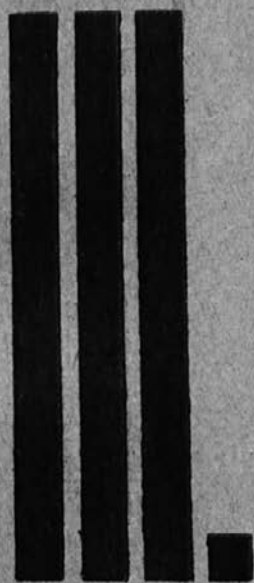

Mladina

1489
129

Vsebina 4. in 5. številke:

GLASER: Meditacija. † KOSOVEL: Romanca.
KOŠAK: Nekdaj... LIPUŽIČ: Rudnik. KOT-
NIK: Naša vas. REHAR: V noči. GSPAN: Ka-
tedrala. POTOČAR: Potočnice. MENCINGER:
Klic. WOLKER: Bolnica. KREFT: V zakotni
ulici. REHAR: Najnovejša nemška dramatika.
KREFT: Ruski teater. PREMUR: Slovenstvo
in naši kulturni delavci. ALEŠ: Slovenija —
Slovencem. KOŠAK: O popularizaciji umetnosti.
VIKIN: Soc. reakcija v Jugoslaviji. MLINAR:
Znanost v novi Rusiji. J. K.: Nekaj o sodobni
vzgoji. KOŠAK: Rihard Jakopič. -- ZAPISKI:
DEBEVEC: Post festum. KOŠAK: Jugoslo-
vanski film. ONIČ: Tretja etika Antona Pod-
bevška. GSPAN: Gradnik: De profundis. --

1926/1927.

Štev. 4.-5.

CENA 12 Din.

Uredništvo-uprava Ljubljana, Kolodvorska ul. 7.

NAROČAJTE IN PODPIRAJTE „MLADINO“!

Vsi na delo za „Mladino“!

Povsod zahtevajte „Mladino“!

V vse kavarne in knjigarne „Mladino“!

„Mladina“ je edina borbena slovenska revija!

„Mladina“ je izraz hotenj vseh naprednih sil slovenskega naroda!

„Mladina“ je boj, sproščanje, nova pot!

„Mladina“ je najcenejša slovenska revija!

„Mladina“ nima nikjer fondov in bank!

„Mladino“ podpirajte, naročajte in pridobivajte novih naročnikov!

Prvi in drugi letnik še v zalogi! Naročite! Kdor pridobi 10 novih naročnikov, dobi cel tek. letnik zastonj!

Kdor ni prejel prve številke, naj reklamira.

Študentje, profesorji, učitelji, kmetje, delavci itd. vsi na agitacijo za „Mladino“, mlado revijo za vse kulturne probleme!

Celoletna naročnina za dijake je Din 30.—, za nedijake Din 40.—.

Uredništvo in upravnništvo: Ljubljana, Kolodvorska ulica št. 7.

Rokopisi se ne vračajo. Naročnina, reklamacije itd. naj se pošiljajo samo upravl. — Poštšina plačana v gotovini.

Urednik: Bratko Kreft.

Odgovorni urednik: Andrej Šifrar.

zdaja konzorcij „Mladine“ v Ljubljani. (Odg. Stanko Tomšič.)

Za tiskarno „Merkur“: Andrej Sever v Ljubljani.

Naslovna stran po načrtu Jarh. Špinčiča.

NAROČAJTE IN PODPIRAJTE „MLADINO“!

Janko Glaser:

Meditacija.

Naš prvi strop enak nad vsemi nami:
v materinem telesu;
in isto solnce tam nad vsemi nami,
preko oči, še slepih, da jih vzdrami:
materino srcê.

Ko pa odpro se v svet oči,
pod solncem vsem se ne odpro:
nad enimi prazničen blesk lestenca,
nad drugim življenja težkega
senca samô.

In vendar, glej, čez vse,
čez vse nas isti strop se pne:
široki strop božjih nebes.

In isti strop
nekoč nad vsemi nami,
preko oči, spet slepih, sklene se:
naš zadnji strop, enak nad vsemi — grob.
Kaj takrat solnce, bratje, bo nad nami?

Radivoj Rehar:

V noči.

Kakor bajna pesem dalje,
polna strastnega iskanja,
so nocoj
vetra tiha šepetanja
nad menoj.
In vsemir brezkraini sklanja
se v ljubezni
sladkega pričakovanja
nad zemljo;
in na mojo pot samotno
zvezde božje svoj sijaj lijo...

† Srečko Kosovel:

Romanca.

On, on je bil velik bohèm,
in o njem vam to zgodbo povem:
vso noč, vso noč se je z nami smejal,
ob uri četrtri od mize je vstal.

Prijatelj! »Kakšen ti je ukaz?
Počakaj, da zarja razsvetli nas,
počakaj, počakaj, da dan zablešči,
da vino se v kupicah zasmeji!«

A on je bil miren, miren in nem,
o, on je bil velik, velik bohèm;
stal je pred mizo in nas motril,
časo vzel z mize in nam napil:

»Predno še zarja zablešči,
prej še moram zapreti oči,
prej še moram oditi odtod,
prej še moram nastopiti pot.«

In mi smo smejali se še potem,
o, vedeli smo, da je velik bohèm,
a komaj je prvi svit zažarel —
je počil med našim smejanjem strel...

A ko se je prvi svit v čase razlil,
nekdo je med nami takole napil:
»Ta časa smrti, tešiteljici,
njej, véliki odrešiteljici!...«

Alfonz Gspan:

Katedrala.

Preko marmornih in alabastrovih stopnic,
ki so jih stopinje tisočev zorale
gremo, ko iz navade, vsak dan in vsak.
Gotiški oboki se v visokih mrakih
nad našimi glavami križajo in sečejo
v prečudne kamenite rože.
Tam, na tistih gladkih skalnih tleh
začenjamo
in tam, v tistem hladnem vonjajočem mraku
končavamo.

In solnce je zastrto
in njegov dan uhaja le poredkoma
po ozkih spokah, ki so polne barvastih rešetek.
Mi smo. Živimo v poltemi.
In molimo.

M. Lipužič:

Rudnik.

Skrite jame,
rovi: štrleče, grozeče oči
na zameglelem pobočju,
krog njih sivkaste saje.

Vhodi rovov se režé
v monotonem vrvenju,
v neugnanem hotenju,
na črne prtilikavce preže,
da jih pogoltnjejo
in jih umolknejo
čez dan,
čez noč,
in jih bruhnejo na plan
vkovane v teme obroč.

O, da sem šaht do neba segajoč,
z nogami v zakladih tičoč,
da bi dvigal bogastva duš in src,
da bi pil iz neba svetlobo,
je trosil v mladih prs mehkobo.

A hrepenenje je zaokrožen rov,
ki sam se v sebe steka,
kjer človek bega in se opoteka,
kjer zgubil se je izhod njegov.

In ko odprem polzaprte oči,
ko blodim po jamah vse trudne noči,
zasadim rudarsko motiko,
pribijem počez onemogel lopato...
Tu vgasne življenja mi dan,
tu imam v podzemlju svoj stan,
vedno zakopan
rudarski zemljan.

Vinko Košak:

Nekdaj . . .

Nekdaj so rože na fantovskih oknih gorele,
zdaj so spuščeni črni zastori,
kje so njih pesmi vesele,
njih pesmi vesele in fantovsko smeje?

Kje vasovalci ste,
naših vasi trubadurji,
kje bratci veseli v krogu prešernem
pri vinu u pólnočni uri?

Ni vas več fantov veselih
 v mesečno noč vriskajočih,
 ni vas več fantov dekletom pod oknom pojočih —
 zakaj trudna in bolna so vaša srea,
 nov čas jeklen,
 čas misli izmerjenih,
 sre v taktu stroja pojočih,
 je zapel svojo pesem
 in rože na oknih so zgorele
 in spuščeni so črni zastori.

Fran Kotnik:

Naša vas.

Dvajset razmetanih hribovskih hiš,
 revščina vpije iz njih.

O, naša vas!

Lajež dvajsetih psov v dolino:
 glad, glad, glad.

Dvajset razmetanih hribovskih hiš
 dan na dan.

Glad v misli moje raste,
 glad v želje se vpija,
 glad v mozgu kriči:

Mesto, množina palač,
 asfaltni cesni tlak
 in luč in svetloba.

Dvajset razmetanih hribovskih hiš.

Tesnost me objema.

Ni širokih cest, ni godbe velemest.

Lajež dvajsetih psov:
 glad, glad, glad.

Tone Potokar:

Potočnice.

Kadar zagledam kje sinje oči,
 se mi zazdi,

da dvoje potočnic vame strmi.

In oživi

mi daljni spomin na pomlad,

ko sem prvokrat

potočnice trgal iz njenih oči.

Danes so žalostne njene oči

in če me pogleda,

vošla praznina v me zastrmi,

moje trde stopinje odmevajo v nji.

Stanko Mencinger:

Klic.

Vetrovi prepevajo v gori. Sedim na robu gozda in poslušam. Vetrovi, poslanci daljave, bude v gozdu šepet in v meni hrepenenje za nečem daljnim, nedosegljivim.

Z njimi bi hotel potovati preko daljnih pokrajin k obrežju neznanega morja, kjer bi se na mogočnem splavu svojega neutešenega hrepenenja izročil razburkanim valovom.

Morda bi me vrglo besno morje na čudežni otok miru; moj čoln bi se razbil ob ostrih otoških obrežnih čerih, jaz pa bi hitel po kameniti poti, ki bi mi jo pokazala čudežna ptica, na vrh najvišje gore v tajinstveno svetišče miru, ki je prazvor življenja.

In potem bi ležal vse dni kakor prosjak na pragu svetišča v lotosovi senci. Pa vendar bi bil bogatejši kot vsi kralji sveta in s prezirom bi gledal na razbiti čoln na obrežju, kajti božanstveni molk vsemirja bi prinesel moji duši neprecenljivo bogastvo: mirno luč novega razodetja, ki je podobno odprtim vratom v nirvano.

Vetrovi prepevajo v gori. Sedim na robu gozda in poslušam.

† Srečko Kosovel:

Pomlajevanje.

Zgodovina išče pred vsem kvaliteto ljudi, malokdaj kvantiteto. Kajti samo veliki ljudje vnašajo v življenje ideje, ki svetijo s svitom bodočnosti v sedanjosti. Samo veliki ljudje postavljajo človeštvu velike cilje.

Svojim telesnim potrebam, svojim nagonom vstreže človek kmalu, svojim duševnim potrebam — nikoli. Dočim strmi telo k zadostitvi najnujnejših vitalnih potreb, išče duša trajnega zadovoljstva, harmonije. In baš radi tega so prav za prav duševne sile one, ki gibljejo življenje. One ga pomlajajo.

To pomlajevanje pa stopa v svet z mladino. Ona začetkom nezavedno, pozneje zavedno stremi k novim ciljem življenja.

† Srečko Kosovel:

Momenti.

Hitim za določenim ciljem. Zvezde, ki so vzšle, so me poklicale. Še je noč in za oknom temniyo gore in polja. Lokomotiva drvi v noč, iskre pa rišejo na okna prikazni. Konture so, ki bi lahko pomenile obraz, kajti obraz nastane šele vsakih sto let. So misli, so poteze.

*

Če bi bil človek rojen v sreči, ne bi vedel za lepoto. Lepota je del bolesi.

*

Tako je z ljubljanskimi literati: Kdor se ne brati, se blati.

*

Prvim je norma: forma,
 drugim kresnica: resnica,
 tretjim poezija: teorija;
 a zadnji ne ve za nič
 in ta je šele pravi ptič.

*

Zakaj drhti moja roka po dovršenem delu? Kadar človek dela, ima uteho v ustvarjanju, kadar stvar dokonča, v življenju svojega dela.

Jiri Wolker:

Bolnica.

Božična igra.

(Konec.)

Vstopijo Mati, Ljubica in Deček. Od zunaj prihaja sij. Bolniki se vzravnaajo na posteljah in odrinejo blazine.

Mati (nasproti jetličniku):

Sin,
 prihajamo kakor trije kralji za zvezdo, ki nam prišla je naproti,
 da bi nam kazala pot do mesta, kjer se rodi iz trpljenja človek.
 Nocoj je večer
 božične ljubezni, miru in sreče,
 ko vse stvari obvladuje pokoj.
 Vsak lahko obišče, kogar ljubi,
 prinese daril
 in ga na čelo poljubi.
 Nesrečne je Bog poslal na svet,
 da bi bili zanj križani
 in da vstali bi na veke.
 Tuberkulozo, toplomer, vročico in mokre obveze
 omejujeta prostor in čas,
 ali človek in ljubezen
 sta krog, ki se rodi sam iz sebe.
 Prišla sem po tebe,
 da bi te s sramežljivimi rokami otela
 iz ječe teh mrtvih reči.
 Jutri je praznik;
 ti stopiš s križa tja na ulice, koder svirajo godbe
 in kjer se dele cvetlice.
 In pojdeš
 v novi obleki, s snežinko na prsih,
 čudeč se svetu s svojimi dvanajstletnimi očmi,
 pridigat ptičem, drevju in ljudem,
 da življenje nikdar ne umrje.

Drugi: Mamica,
pod vašimi rokami postane smrtna postelj zibelka.
Povejte mi, kdo je položil vanje toliko čudes
in ni izginil?

Mati: Imenoval se je Življenje, Bog ali Ljubezen,
imenoval se je z imeni vsega sveta,
da se je vanje skrnil.
Ne moreš ga vzeti ne na roko in ne v usta,
povsod se pretaka, nikjer se ne ustavi.

Pristopi k sinu.

Ljubica (možu, ki je zbolel za sifilisom):

Moj dragi,
tako sem te slišala, ko si me klical
in doumela, da je ura, ko moram ti biti blizu.
Bežala sem k tebi po zametenih stezah
in srce je trepljalo pred menoj ko rdeči ptič.
Vem, da se pripravljáš na daljno pot
in hočeš reči: Ljubim te — ali boš moja?
Toda — ni ti treba, — ni treba.
Nocojšnji večer so besede prozorne kakor cerkvena okna,
ne izrekajo se, marveč se sprejmejo kakor hostija.
Slišim jih iz vseh stvari tvojega trpljenja,
ti pa mi bereš odgovor na očeh, na ustih in prsih.
V mestu nocoj so kavarne, bari in krčme
zaprle svoje na smrt ostarele oči,
sij rdečega ognjišča mirne rodbine
hodi po hišah in se pomenkuje z ljudmi.
Prišla sem po tebe,
ker ne morem še čakati dlje;
moja soba,
zrcalo, vaze z umetelnimi cveticami,
dovolj so velike, da sprejmejo najino ljubezen
in jo stisnejo vase kot prime prstan dragulj,
da bi bila čista in jasna
kakor dete.

Prvi bolnik: Moja draga,
jokaje poklekam k tebi,
ker me ljubiš,
človeka, razjedenega od ules in injekcij živega srebra,
človeka, izgubljenega med stropom in podom.
Bel križ na poljskem razpotju,
dovolil si mi, da prebral sem molitev
nad bisago svojega okrvavelega življenja.
Kako naj se te dotaknem
jaz,
čigar spolovila so zgnila ko skvarjeno sadje posekanega drevesa,
jaz,
čigar oči se plašijo neizmernosti tvoje ljubezni.

Ljubica: Ljubezen je za to, da vodi
in čas je plamen, ki čisti;
preden prideš k meni,
izgubiš vse, kar so ti naprtili dnevi, meseci, leta,
prideš nag, v čisti podobi,
tak, kot korakaš v večnost, —
kakor božično drevo,
ki se nanj leto za letom obeša novo življenje.

Sedeta skupaj.

Deček (nasproti ranjencu):

Gospod z zvezano glavo,
tako ste podobni enemu izmed mojih vojščakov,
ki mu je bil nekoč stopil tata na glavo.
Posihmal ni več za vojno z ostalimi vojščaki;
in je zbog tega nesrečen in mrk.
Imel sem ga rad,
ker sam zelo sem nesrečen.
Nihče na svetu se noče z mano igrati.
Nocoj na božični večer, dobil sem čudo prelepih igračk
(je rekel tata, da so stale denarja na moč),
a nihče se z mano ne mara igrati.
Zapuščajo me samega v kotu na preprogi
in pijejo vino za mizo in govore o rečeh, ki jih ne umejem.
Tak sem tedaj prišel po vas,
da bi ne bil osamljen v naši hiši;
zatrobiva si v trobento, postaviva si Betlehem ali rdečebelno zidanico,
nemara si vzameva pravljično knjigo »O rdeči čepici«.
Ali pa dava vsem tem rečem pokoj
in se bova lovila iz sobe v sobo.

Ranjenee: Deček, ali jaz sem morilec,
ubil sem človeka
z lastnimi rokami
zavoljo zlatá.
Glej — še se mi kri cedi z rok.
Nemara je tudi moja kri?
Kako bi se mogel igrati s teboj,
ko bi ti delal strah
s svojo nesrečo,
s svojimi rokami in očmi,
ki so druga drugo proklele!

Deček: Nikar ne recite, da se plašim,
saj niste bav-bav, — saj ste le človek.
Vaša glava, vsa zamotana v bele poveje,
se zdi kot otrok v plenicih,
ki je še manjši od mene,
ki bi se z njim bil lahko igral,
da ne bi moledoval odraslih ljudi,
ki imajo na srcu zle, temne skrbi.

Ranjenec (ploskne z rokami kakor otrok):

Tak dobro! Pojdem!

Imaš li lutke doma in tak-le vlak, ki vozi na tiru?

S tem se na moč rad poigram.

Ali harmoniko, ki svira zgoraj in spodaj?

Tak pojdiva urno, da ne zakasniva,

med potjo povem ti novih igračk.

Narediva princeso iz cevke, kralja iz panja,

pritlikavce smešne iz bezgovega stržena.

To bo veselo.

To bo lepo...

Med govorom odhajajo, vodeč se za roke. Za njimi odidejo ostali.

Sveče božičnega drevesca ugasnejo. Tema. Čez nekaj časa vstopita zdravnik in strežnica.

Zdravnik: Napravite luč, sestra, prosim vas!

Sestra (nažge, ostra električna luč od zgoraj).

Zdravnik (se skloni nad prazne postelje): Glejte, umrli so. Hkrati, kakor bi bili bratje. Zgodilo se je preje nego sem se nadejal. Pomnite, sestra! Številke 113, 114 in 115. Jetičnik, sifilitik in morilec.

Sestra (gleda na prazne postelje): Kako zoprni so ti mrličji!

(Konec.)

Prostějov 1920.

Bratko Kreft:

V zakotni ulici.

»Ivan« je zavpil, ko ga je spoznal in že ga je pobasal ter odpeljal seboj. Gospodinja ni vedela, ali je Ivan slučajno zašel v njeno kavarno, ali pa je tako bojazljiv, da ne upa povedati. Zato je poslala natakario k Toniju, ki se je zabaval s svojimi znanci in tovariši v sosedni sobi. Veliko ljudi je poznal, zlasti študente in menila je, da bo še tega bledoličnega novodošleca. Tako je prišel Toni ponj.

Pri vstopu v drugo sobo mu je puhal v oči tabakov dim, ki je kakor težka megla ležal nad vso pestro družbo. Soba je bila razsvetljena z rdečeogrnenimi lučmi in ob njihovem slabem, skrivnostnordečem svitu je spoznal najprej dva osmošolca, ki sta se poleg bežnooblečnega dekleta pozibavala v vinjenosti svojih glav in se veselo zasmejala, ka sta spoznala sentimentanerja.

Toni mu je takoj pregнал vso bojazljivost. Silili so ga z vinom, ki ga je res kmalu uvedlo v razpoloženje rdečih luči in napol golih deklet. Sicer so bile samo tri, možkih pa je bilo šest.

Pa je pograbil okrog desete Toni za čašo in napil na Ivanovo zdravje. In ko so izpili, je vprašal svoje dekle, kam ga bodo dali.

»Številko sedem!« je vzkliknil eden izmed sošolcev. »Da, da! Še je ravnotako novopečena kakor on!« je plosknilo dekle in z nožnim cepetom pokazalo svoje dopadenje.

»Torej številko sedem!«

Ivan se je zasmejal v pijani obraz, Toni pa je sedel na mizo, položil noge kraj dekleta na stol, glavo pa naravnost pod svetilko, da se je zasvetil izpiti obraz.

»Navada je tukaj taka, da izve vsakdo, ki pride prvič, zgodovino sobe, ki ga bo uvedla v tajne življenja. Kakor veš, so prebivali nekoč tukaj jezuiti. Bog vedi, zakaj so bili pregnani odtod. To ve dobro naš profesor zgodovine, zato tega ne bom razlagal. Jaz pa ti povem o sobi štv. 7 to, kar pripoveduje pater Fridericus, ki je žalosti poln popisal življenje zadnjih prebivalcev teh zidov.«

Toni je bil nadarjen za igralca in nikdo bi v tem trenutku njegovega pripovedovanja ne mislil, da je popil že precej vina. Njegove besede so bile ubrane, premišljene in izgovorjene, kakor da jih govori sam pater Fridericus, zadnji kronist jezuitskega samostana. Radi so ga poslušali in včasih, kadar je povedal kako žalostno zgodbo, ki si jo je izmislil sam ali pa je vsaj kako staro po svoje priredil, so bila dekleta solzna od njegovih besed. Nocoj je bil prešeren in zato se je spravil na jezuite, katerih, kakor njihovih naslednikov in sorodnikov, ni mogel trpeti.

»In tako vam zapišem in pripovedujem jaz« je nadaljeval Toni, »Fridericus, ponižni hlapec svojega Gospoda in Boga Jezusa Kristusa, zadnji kronist jezuitskega samostana tega mesta, da je bil zadnji stanovalec celice št. 7 moj sobrat v Gospodu, frater Felicijan. Vojak je bil nekoč, pa je zapustil radi ženske meč in prešernost sveta ter se preselil v tišino teh zidov, da se pokori za grehe svoje mladosti in da uteši neizpolnjeno hrepenenje. Sprejeli smo ga radostno, kakor sprejememo vsakega spokornika in ga nastanili v celici št. 7. Njegov prednik je bil samostanski slikar in nad svojo posteljo še je za časa svojega življenja obesil sliko naše in vseh Matere, prečastite device Marije, rodnice božje, ki jo je naslikal v pobožni častitvi do nje in prižgal pod njo Večno luč. Pater Felicijan je prosil, da ostane v sobi vse tako, kakor je bilo. Pater gvardijan je dovolil. Nekega dne, čas mi je že izbrisal datum dotičnega dne, pa je zaprosil patra gvardijana, da sliko odstrani. Potožil se mu je, da se oživlja v samotnosti njegovih misli in da ga izkuša satan s pregrešnimi, opolzkimi prividi. Pater gvardijan, čestiti mož, pa je spoznal v tem voljo Gospodovo in razodel bratu Felicijanu, da mu je podoba mlade Marije poslana zato, da v trpljenju še ne očisti svoje duše premaga vse posvetno, satanovo. — Da mu je podoba naložena v pokoro! — Tako je govoril naš prečastiti oče gvardijan in frater Felicijan se je uklonil. Od takrat smo ga videli izbičanega in izmučenega, ki se je v trenutkih satanovih vzpenjal pred podobo matere božje, da očisti svoje misli in da oživi prečisto in presveto podobo njeno tudi v svojem srečju.

Nekega jutra, ko ga ni bilo k molitvi, smo vdrli v njegovo celico in našli vsega ranjenega, sredi sobe v lastni krvi ležečega fratra Felicijana. Večna luč je bila razbita, sveta podoba prebodena z neštetimi zabodljaji, tako, da ni bilo več mogoče ločiti obraza od telesa. Pokopali smo ga na tihem, molili za njegovo dušo, da doseže odpuščanje pred sodbo božjo. Za njim ni nihče več prebival v celici št. 7. Kmalu

nato smo se morali izseliti, spremeniti svoje ime in se ali preleviti v posvetne služabnike Gospodove ali pa vstopiti v druge redove. Nekateri, Bog jim bodi milostljiv, so se kot preplašeni konji potikali brez miru med ljudmi v škodo sv. Cerkve in v svojo pregrešnost.«

Toni je pograbil za kozarec.

»Nikar se ne boj! To je samo zgodba, ki sem jo tukaj slišal. Može, da sem jo malo predrugačil. Haha! Ali veste, zakaj je bila podoba vsa prebodena?« Zasmajali so se in prikimali. Nato so zapeli prešerno pesem, ki je pregnala duh zgodbe in okrog enajste je pijani Toni peljal pijanega Ivana, ki se mu je v vinu oživel in razbrzdalo telo, po temnem hodniku do sobe št. 7.

3.

Iz temnega hodnika ga je porinil v razsvetljeno majhno sobo, da se mu je od luči zbleščalo in da je šele čez nekaj časa lahko razločil, kje je. Stene so bile blede, prazne, dolgočasne. Nad posteljo pod stropom je gorela rdeče zagrnjena luč.

»Kako čudno! Povsod te rdeče luči!« mu je mimogrede šinilo skozi pijano glavo.

Na beli razgrnjeni postelji je sedela slabo oblečena ženska, ki je po njegovem vstopu odložila knjigo, v katero je bila še prej zatopljena. S kolehajočimi koraki se je bližal postelji in jo zagrabil za roko. Dotik ob golo kožo mu je zaplaval kri. Pobožal jo je, ona pa je še vedno gledala vstran. Nerodno mu je bilo tako vedenje in sklonil se je k njenemu licu. Vino ga je navdalo s pogumom in drzno ji je pogledal v obraz. Bila je mlada in je povsila oči že pri prvem njegovem pogledu. Spomnil se je mimogrede, da je Toni med dimom prej razlagal, kako je še bojazljiva in sramežljiva, ker še ni dolgo, odkar je prišla v zakotno ulico. Se še ni privadila. Pa bo se že kmalu. Tako so govorili spodaj o njej Toni in ostali. Njena hladnost ga je skoraj jezila. Zato ji je znova pogledal v oči, ki so se mu zdele tako lepe in sanjave kakor Madone v semeniški kapeli. Naenkrat pa so se, Ivan ni vedel zakaj, vsesale njene oči v njegovo lice, odmaknila se je objemu in nepremično strmela vanj. Gledala ga je in gledala, njeni pogledi pa so ga spravljali v zadrego.

»Kaj me tako gledaš? Ali vsakega tako gledaš?« Hotel je biti dovtipen, se smejati, pa mu ni šlo kaj od srca.

»Ti!«

Komaj slišno je izpregovorila.

»Ali nisi ti — ?«

Ivan se je nasmehnil. Ni razumel besedi. Zato jo je hotel priegniti k sebi in že je segel z rokami po njej, ko je nenadoma siknila njegovo ime in ga pahnila od sebe, da se je opotekel proti vratom. Misli so se mu začele vpletati v štrečno. Odkod ve njegovo ime? Še vedno je sedela nepremično na postelji in ko jo je tako gledal blede, nemirno, se mu je zazdela še lepša. Opotekel se je nazaj, pozabljal, da ga je ravnokar poklicala z imenom.

»Ivan!«

Znova se je umaknila objemu in pri dotiku je čutil, kako ji drhti vse telo.

»Ali me ne poznaš?«

Njen glas je bil trepetajoč in vprašanje se je vsesalo v njegove zapletene misli. Kakor da hoče prepoditi meglenost iz glave, je šel z desnico preko čela. Nato se je zazrl vanjo. Počasi se je odgrinjal spomin na črnolaso sošolko iz drugega razreda gimnazije.

»Minca!« je šepnil, ona pa je žalostno povescila glavo. Spoznal jo je, nekdanjo gimnazijsko Minco iz delavske kolonije. Zasmehovali so jo takrat, ker je bila slabo oblečena delavčeva hčerka, ki se je zdrznila posečati gimnazijo. Samo ob sebi umevno se jim je zdelo takrat, da je gimnazija ustvarjena samo za sinove bogatih, uradnikov in kmetov, ki pošiljajo svoje sinove tja, da postanejo gospodje, ki bodo njih prošniki pri bogu in pri ljudeh. Tako so mislili, ker so bili tako vzgojeni. Večina ni mogla trpeti Mince, ki se je kljub siromašnosti lahko ponašala s svojo naravno lepoto. Črne, iskre oči je imela že takrat in lepe, najlepše črne lase od vseh sošolk. Zavedala se je tega in bila je ponosna v siromašni obleki. Edini Ivan je včasih skušal prepiti glas razredne večine in se postaviti na njeno stran. Zato so ga ožigosali kot babjeka. Ni se sicer zavedal, ali jo ščiti radi njene prikupljive zunanosti, ali radi tega, ker je bila njegova navada večini kljubovati. Vsi skupaj so bili še otroci, nebogljeni, govoreči z besedami, ki so jih slišali pri starejših ljudeh, njih pravega pomena pa še niso mogli doumeti. Nekega dne je Minca vsa žalostna odšla in profesor verouka se je je spominjal z lepodonečimi besedami, ko je omenjal, kako težak je položaj delavcev in kako nevesela je mladost njih otrok. Še nedorasli morajo ali v tovarno ali za dninarje. Včasih, kadar je družina brez kruha in zaslužka, celo na cesto beračit. Tako je govoril in mislil na Minco, ki je morala pustiti šolo, da prisluži vsaj kako malenkost, ker očetov zaslužek ni zadoščal za lačne želodce bratcev in sestic.

Kakor v sanjah je splaval spomin na črnolaso Minco mimo Ivana.

V njem pa je bilo vino in misli iz zadimljene sobe z rdeče ogrinjanimi lučmi. Zato je videl predvsem drugo Minco pred sabo. Kakor da je uganila njegove misli, je prosila naj odide, naj izgine iz njene sobe vsaj on, ki jo je nekoč poznal kot nedolžnega otroka.

Tako lepe so bile njene besede in tako lep je bil njen obraz, lepo vse njeno telo. Mlado še, komaj da je zaživelo. Dobro ji je bilo, dokler je bila v delavnici. Saj je imela lahko delo. Pa so jo pognali kakor druge na cesto, ker se dejali, da je premalo odjemalcev in preveč pridelanega blaga. V delavskih kočah pa je bilo vsega premalo. Mladi sekretar je sicer dejal, da bi lahko ostala, če bi ne bila tako zaprta in zakrknjena. Po večerih, kadar se je vračala v neveseli svoj dom, jo je zasledoval. Vendar ni sprejela njegove ponudbe za nadaljno službo. Pahnila ga je od sebe, kakor poženemo vsiljivega psa. Doma pa je bil glad še nedoraslih otrok, bolna mati in oče — pijanec.

Saj je to vedno in vedno ena ter ista pesem trpljenja, ki jo preživljajo tisočeri in tisočeri na zemeljski obli. In vendar stara in vedno

nova je pesem o Mincah, ki so šle na cesto prodajat svoja telesa, da zaduše gladni krik domov.

Pijani Ivan pa ni videl njene Golgote, samo njene črne lase in črne, ciganske oči ter mladostno vzbrstele grudi je videl. Saj je sanjal o njih toliko nemirnih noči in toliko misli premislil zaradi lepega ženskega obraza in sočnih prs. Zato je vse gorelo v njem in v tem ognju se mu je zdela vedno lepša, opojno vabljiva. Kakor v sanjah je stegnil roke proti njej, ona pa se je vrgla pred njegove noge, da so ji padli razkuštrani lasje po golih tleh in da so v prosečem joku namakale solze njegove čevlje.

»Ivan, samo ti odidi! Ne oskrunaj otroške ljubezni, s katero si me takrat branil. Drugim se udajam, ker se moram. Tebe, ki te poznam, pa prosim, odidi. Kakor plašen, nedolžen otrok si mi ostal v spominu iz tistih dni, ko sem hrepenela tako visoko, daljno. Ne oskrunaj mi edino lepega spomina, ne oskrunaj sebe in pojdi —«

Tako je jokala in povzdignila oči k njemu, ki je stal pijano sklonjen tik nje. Niti besedice ni spravil iz ust. Isto raztrganost, ki jo je nosil že toliko časa, je občutil sedaj na višku in dvoje sil, večno si nasprotujočih, večno se borečih, si je stalo sedaj v odločilnem, strašnem nasprotju, bilo boj na življenje in smrt. Toda ena je bila napojena z vinom, opojno razdražena in divja. Mamljivi strup jo je navdal s pogumom in smelostjo. Razdivjala je kri, ki je sproščena vseh vezi vzplapolala po vseh žilah. Njegove od strasti izbuljene oči so zrle opojno sočno telo na tleh ležečega bitja, ki je drhtelo pred njegovimi pogledi in še vedno prosilo. Prosilo molče s svojimi črnimi očmi, bledim obrazkom in drhtečimi grudmi.

»Zakaj, Minca, si tako lepa?«

Njegovo lice se je spačilo od strasti, usta so se od težkega pričakovanja utešitve penila in grabežljivo kakor zver je stegnil roko po njenem telesu. Skočila je, se umaknila k postelji, hotela še dalje, toda od strasti prežeti prsti so jo dohiteli in zgrabili.

In takrat je v blede sobi pod rdeče zagrnjeno lučjo na beli postelji bolešno zaječalo, kakor da je nekdo zadušil dete. Luč pod stropom je vzdrhtela in trpeče dekle se je moralo udati ovinjenemu, od težkih, pošastnih sanj izžejanemu telesu mladega človeka, ki je v besnosti svojega trpljenja pobegnil iz človeškega zverinjaka, kamor so ga zaprli pred pokvarjenostjo sveta in v dresuro izkušenih, načitanih in na tisoče molilnih besedi naučenih gospodov.

»Mladina« je list za vse one, ki gredo s slovenskim narodom in v resnem delu iščejo in stremijo po novih, sodobnosti in bodočnosti odgovarjajočih potih, ki naj vodijo do sproščanja. Zato ne sme, ne more in ni usmerjena niti v kako politično ali umetniško smer. — »Mladina« je izraz vse slovenske mladine.

Ne smemo dopustiti, da postane Balkan skladišče in ropotarnica preživele in ljudožrske evropske kulture.

Ljubomir Mičič, Antievropa.

Radivoj Rehar:

Najnovejša nemška dramatika.

Iz dinamičnega in dionizičnoekstatičnega se dviga v sintetičnost mnogolike resničnosti tretja velika skupina novejših nemških dramskih pisateljev. Njihov glavni znak je stremljenje k ustaljenosti, k novi, manj kričavi, toda bolj prepričujoči umetnosti.

Eden med prvimi reprezentanti te nove smeri je Anton Wildgans. Wildgansova žaloigra »Die Armut« je tipično delo tega novega stremjenja po uravnoteženju resnice potom sinteze. Scene se odigravajo zopet v odrejenem miljeju, osebe imajo svoj individualen karakter in stil je blizek realizmu in vsakdanji resničnosti in vendar delo ni realistično. Sinteza njegove resničnosti izhaja iz vseobče aktivnosti in se stopnjuje od realističnih početkov do opojne vznemirljivosti duševnosti in lirizma, misticizma in ekstaze. Enako stopnjevanje zasledimo tudi v vseh drugih njegovih delih, v drami »Die Liebe«, kjer obdeluje problem zakona, seksualne in duševne disonance štiridesetletnih, v delu »Dies irae« itd. V »Dies irae« je upodobil Wildgans borbo očeta in matere za sina, ki konča z njegovim samomorom. Konec izzveneva v isto mistično simboliko kakor n. pr. Cerkvenikov »Greh«, ki je tudi sicer soroden tej smeri nemške drame.

Isto borbo med starimi in mladimi, med odhajajočimi in prihajajočimi, obravnava že imenovani Walter Hasenclever v svoji drami »Der Sohn«, samo, da je ta njegov sin aktivnejši kakor Wildgansov in je tudi celokupna zasnova dela bližja realizmu. S to dramo je Hasenclever zapustil svojo prejšnjo smer in stopil na pot sintetičnega aktivizma, katere se drži tudi v svojem zadnjem meni znanem delu »Der Mord«. Le divje - bohotno razvalovani dialogi spominjajo tuintam na nekdanjega fantastičnega Hasencleverja. V »Umoru« je podal izborna zasnovano in duhovito izvedeno satiro na žurnaliste in žurnalizem, na juriste in justico ter na psihiatre in psihijatrijo. Pošten buržuj postane dozdeven morilec in tako objekt študija za žurnaliste, juriste in psihiatre, ki grade na tem »slučaju« dalekosežne teorije lez, dokler se ne ugotovi njegova nedolžnost, ne zruši vsa ta megljena stavba in ne pokoplje v siloviti blamaži vse te prenapete in domišljave teoretike.

Mnogo obetajoči talent sintetičnih aktivistov je bil pokojni Reinhard Sorge, ki je podal v svoji drami »Der Bettler« lep dokaz svoje tihe, toda globoke nature. Tudi on je obravnaval borbo mladine, ki išče novega, močnejšega in resničnejšega izraza življenja in umetnosti in ga koncem koncev najde v simbolu večnosti. Z njegovo prerano smrtjo je zgubila nemška drama vsekakor moč, ki je mnogo, zelo mnogo obetala in nehote se nam tu vsiljuje paralela med njim in Čehom Jiřijem Wolkerjem ter našim Srečkom Kosovelom. Vsi trije so bili veliki talenti in vsi trije so omagali že pri prvih korakih življenja, v cvetu svoje bogate mladosti.

Borbo dobrega in zlega v človeku obravnava v svojih dramah Paul Kornfeld. V svoji drami »Himmel und Hölle« rešuje problem moža in žene, v delu »Die Verführung« pa fanta in dekleta. Tudi on, kakor večina njegovih soiskalcev novega sintetizma, se dviga od realnega v simbolično - mistično; značajev ne karakterizira, temveč jih stopnjuje v vizijonarnost in transparentnost. Dva druga reprezentanta istega stremljenja v sodobni nemški drami sta Ernst Barlach s svojim najbolj izrazitim delom »Die echten Sedemüunds« in Rolf Lauckner, ki oznanja v drami »Der Sturz des Apostol Paulus« rojstvo novega sintetičnega boga.

Sem, in vendar v skupino zase, spada končno nova zgodovinska drama. Dočim je naturalizem izključeval historično umetnost, jo je moderna zopet dvignila na svoj ščit in prvi je segel po zgodovinskem dramskem motivu že Gerhart Hauptmann v svojem »Florianu Gayerju«, potem sta napisala Wedekind svojega »Bismarcka« in neoromantik von Hofmannsthal dramo »Der Tod des Tizian«. Med modernisti se je lotil zgodovinskega motiva z največjo vnemo že omenjeni Hans Johst. V svoji drami »Der Einsame« je postavil na gledališke deske življenje in nehanje Christiana Dietricha Grabbeja. Drugi, ki se tudi poizkuša v zgodovinski drami, je Hermann von Boetticher, ki je podal v svojem delu »Friedrich der Grosse« kolektiven prikaz dobe tega velikega monarha. Ta nova zgodovinska drama se je oplodila na dionizičnem in metafizičnem in je usmerila svoj pogled v duševno resničnost preteklega, da jo zbudi k novemu sočasnemu življenju. Razprava o tem, v kaki meri ji je to uspelo in kakšna je njena notranja in zunanja vrednota, ne spada v okvir tega zgolj informativnega sestavka.

* * *

To so glavne smeri novejšje nemške drame in njihovi zastopniki. Poleg njih je še cela vrsta več ali manj brezpomembnih epigonov, kajti pri Nemcih, ki imajo stotine založništev in stotine gledališč, najde svojo mukotrpno pot na skromni solnčni koticček tudi marsikateri pisatelj, ki bi pri naši slovenski mizeriji ne priromal niti do uredniškega koša. Razmere so za razvoj literature in literatov pri velikih narodih vse drugače ugodne kakor pri malih in razen tega imajo ti narodi lastnost, ki je malim več ali manj neznana, namreč lastnost upoštevanja in podpiranja domačega. Nemška gledališča, tudi največja, sprejemajo nove autorje in nova dela z ljubeznijo, ker se zavedajo, da vprizarjanje lahko dvigne in izpopolni dramske talente, dočim vprizore naša raje vsak inozemski šunt kakor izvirno slovensko delo, če ga slučajno ni napisal »priznan« veljak. Ravno tu, ko pregledujemo obširno polje nemških autorjev in njihovih del, ki so že vsa bila uprizorjena — in nekatera celo že neštetokrat — vidimo, da niso drame naših pisateljev, kakor n. pr. Remca, Cerkvenika, Bevka, Novačana, Majcena itd. prav nič slabše kakor premnoge nemške, o katerih smo govorili, čeprav jih slovensko »Narodno« gledališče v Ljubljani, ki igra »Zapeljivke« in »Grofice Marice«, vzvišeno prezira in čeprav so mariborski slovenski

«kult-urni» delavci prokleli ravnatelja Bratino, ker je vprizarjal še nepriznana domača dela.

Končna sodba o sodobni nemški dramatiki, kakor obče o vsaki moderni umetnosti, je seveda pridržana bodočnosti, Mnogo tega, kar je danes moderno in slavno, ne bo vzdržalo stroge meritve velikega Kronosa in bo doživelo Baudelaireovo rečenico »L'art est long et le temps est court« v premenjeni veljavi: »Le temps est long et l'art est court!« In vendar — nekaj pozitivnega je tudi v najšibkejšem teh del. Max Freyhan je zapisal v svoji razpravi »Das Drama der Gegenwart«, katere sem se — poleg Hebblove »Ein Wort über das Drama« in nekaterih revijalnih obravnav — v glavnem držal pri razpredelbi in obdelavi te novejšje nemške dramatike, te-le značilne in resnične besede: »Dasiravno ta drama najmlajših še ni našla protagonista in je še v nastanku in razvoju, v popju in brstju, je njen boj za obnovo metafizičnega, Boga iščočega človeka, vendar oznanenje in slutenje novih preobrazitev in vstajenj, na poti neskončnega romanja človeške duše k sami sebi.«

Bratko Kreft:

Ruski teater.

Nekaj čez dvajset let je minilo od časa, ko je ruski teater z mogočnim korakom vstopil v areno svetovnega umetniškega življenja. Ni samo pokazal sile svoje samobitne umetnosti, prinesel je svežost in življenje v Zapadno Evropo, kateri je začel teater propadati: Hudožestvenemu moskovskemu teatru dolguje zapadnoevropski teater, zlasti nemški, precejšen obolus hvaležnosti, ker je prinesel novo življenje in z njim pomladil tudi njega. Danes nadaljuje ruski teater svoj pohod, ki ga je započelo moskovsko umetniško gledališče (MHT), prerojen po socijalni revoluciji, ki je bila za vso rusko umetnost tako tudi za teater duhovna revolucija. Umetnosti so se odkrila nova pota, nova življenja, marsikaj, kar je bilo prej zapleteno in vkovano, se je sprostilo in ruski teater kakor pred 25 leti nadaljuje svoj revolucionarni pohod.

Mlad še je in zato svež kakor nobeden na svetu. Kako je prišlo do tega, kako je nastal in kako se je razvijal ruski teater od svojega triumfalnega početka do danes, to ravno je namen moje študije. Ponoroziti in opredeliti hočem stremljenja ruskega teatra v zadnjih tridesetih letih preko vojne in revolucije do danes in njegov pogled v bodočnost.

19. stoletje, prenatrpano z vojnami in revolucijami, se je mogočno odrazilo tudi v umetnosti. Po letu 1848., ki zaznamuje prebujenje evropskih narodov, preko mogočnih socijalnih pokretov, ki še danes

niso končani in ki ne bodo končani prej, dokler se socialno zlo in zatiranje človeških množic ne odpravi, imamo tudi v umetnosti znamenovati fazo, ki se je oddaljila od visokoleteče romantike, stopila v življenje, v tovarne in vojašnice, povsod, kjer se živi in trpi. Zola, Flaubert, Dostojevski, Tolstoj, Hauptmann itd. — vse polno jih je, ki so v svojih delih skušali podati življenje, tako kakršno je. Saj je bila naravnost izdana parola, ki je zadela smrtni udarec izživeli bolni romantiki, da je namreč umetnikova dolžnost podajati resnično življenje, tako, kakršno je, brez vseh olupšav in primesi fantazije. Zakaj življenje in človekovi boji so bili mladim umetnikom preresni in pretežki, da bi jih prezrli ali pa blagodejno prekrili in posejali z modrimi cvetkami romantike. Skratka umetniki so skušali biti tudi reformatorji življenja in ne samo umetnosti.

V lepselovju, upodablajoči umetnosti, razen v teatru, povsod drugje je bilo to lahko storiti precej hitro. Pisatelji so pisali naturalistične povesti in romane, slikarji in kiparji so študirali modele in naravo v naravi. Drugače je bilo in bo vedno z dramatikom, ki ni samobitna umetnost, individualistično samostojna, ampak je integralen del gledališke umetnosti. Drama brez uprizoritve je mrtvo telo, je okostnjak brez mesa. Samo tisto delo je res drama, ki je šlo skozi trde deske teatra, skozi fino dušo igralca-umetnika in preko vseh teh dokazalo svojo življenjsko originalnost in sočnost, katero zahteva od nje teater. Neoromantika je v svojem liričnem individualizmu s svojimi šibkimi dramami hotela te pojme razrušiti in razveljaviti, vendar se ji to ni posrečilo. Zato se je zatekla k nazivu knjižna drama — k nazivu, ki je nasprotje v nasprotju in kaže značilno onemoglost moderne neoromantične drame. Že prej sem omenil, da je drama samo del teaterske umetnosti, da je dramatik-pisatelj samo en člen v verigi, ki tvori umetnost teatra in od vseh časov do danes vemo, da se je pisala drama vedno do sedaj še za oder in ne za čitanje. Kajti to je polje povesti in romana. Grški dramatik so tekmovali v teatru pred zbranim narodom, kateremu so s pomočjo igralcev predvajali svoje drame. Uprizoritev je bil tisti ognjeni krst, ki jih je ali uničil ali pa jim pridjal plamen k plamenu. Tega se še danes marsikje ljudje nočejo zavedati, zlasti pri nas, ko še nimamo močnega teatra, se dela iz strani literature prav nerodne in naravnost gorostasno smešne pritiske od strani literatov in kritike. Naziv »knjižna drama« so iznašli tisti dramatik, ki niso bili dramatik, ampak so hoteli biti dramatik. V onemoglosti svoje umetnosti so se izgovorili s tem atributom, še dalje so celo šli nekateri: teater je prebanalen za naša dela, ki so nežna, a notranje krepka in teater z vsem svojim inventarjem je pretrd, prekamenit zanje. To sicer lepo zveni, dejstva pa vendar ne spremeni. Veliko takih del se je pozabilo, ker se je moralo pozabiti, in veliko se jih še bo pri nas in pri drugih narodih. Kako smešen in naiven je naziv »knjižna drama« lahko pojasni primer iz glasbenega življenja: marsikateri komponist je že skomponiral opero in marsikomu je uprizoritev opere dokazala, da ni delo opera. In z isto pravico bi tak samozavesten operni komponist lahko dejal: skomponiral sem knjižno opero ali pa opero, ki

je samo za klavir. Kakorkoli preobračamo, vedno in vedno se vrne-mo pri drami v gledališče in obratno.

Take disharmonije je morala preživljati naturalistična drama, seve takrat na račun okostenelega teatra, ki je plaval v patetični okostenelosti klasicizma in v patosu takratne igralske umetnosti. Vse je bilo izživeto, vse mrtvo življenje živega mrliča, ki ga je skušala pokopati naturalistična drama. Potrebovala je svojo ga interpretela in vemo, da so se kmalu po nastopu naturalizma v literaturi začela javljati gledališča, ki so skušala novo umetnost pripeljati tudi v teater. Tako so delali prvi Meiningovci, Otto Brahmsova »Freie Bühne« v Berlinu in Antoinov »Theatre libre« v Parizu. Ko so si že omenjena gledališča priborila priznanje in so se bila že v svojem naturalizmu skoraj chladila, še je v carski Rusiji teater plaval v hudo patetičnih klasičnih vodah.

Igralo se je po načinu prvega in drugega igralca, po načinu, ki je razdeljeval gledališki ensembel v zvezde in igralce-epizodiste, ki so bili samo pripomoček prvim. Skrajna nesocialnost, ki je sploh kdaj vladala v gledališču. Režije, režiserjev še ni bilo, saj je vodil igrar glavni igralec-junak, ki je izvedel vse z ozirom na svojo glavno vlogo in se pri tem prav nič ni oziral na sonastopajoče. Govor je bila patetična deklamacija, ki je tu pa tam, zlasti v verzificiranih klasičnih dramah, igralcu dobro služila in je zato bila najbolj in do skrajnosti razvita. Stari prof. dr. Fjodor Stjepun nam je na Dunaju razlagal, da je bil govor v dobrem takem teatru tako razvit, da se je poslušalec zdelo, kakor da sliši godbo. Seve se je to izživelo, zlasti, ker se ni oziralo prav nič na kako posebno tehniko telesnih gibov, ki so okosteneli v pretirane, mrtve manire. Ravnolako je deklamatorska tehnika govora zašla v gol tehnični patos. Ako je igral takrat ruski teater kekega Ostrovskega, kjer je bilo treba v sceni predstavljati sprejemnico, so postavili malomarne kulise s tremi vhodi, mizo in štiri stole, pa še kako malenkost. Saj na scenerijo nihče ni gledal. Vse oči, vsa srca in vsa ušesa so bila uprta v glavnega igralca — v zvezdo tistega večera.

V takih sponah je taval ruski teater, ko je začel z novim rovariti Konstantin Sergejevič Aleksejev - Stanislavski. Začel je v »Društvu umetnosti in literaturi« v sezoni 1897/98. Istočasno je v kurzih Moskovskega filharmoničnega društva predaval o pokreth zapadnoevropskega naturalističnega teatra Vladimir Ivanovič Nemirovič-Dančenko. Ko sta izvedela drug za drugega, sta se sestala že poleti 1897. v moskovski gostilni Slavjanski bazar in začela kovati skupne načrte. Direktno iniciativo za ustanovitev novega teatra je dal Nemirovič-Dančenko. Sam je najprej predložil upravi carskega gledališča načrt, ki bi ruski teater reformiral in ga privedel z reorganizacijo odra in repertoarja v sodobnost. Dobil ni niti odgovora. Zato sta se tem bolj, Stanislavski in on, poprijela na skupnem sestanku misli: ustanoviti lasten teater. Povsod drugje bi naletela na tisoče še drugih zaprek zlasti materijelnih. V Rusiji zapadnoevropski kapitalistični duh še takrat ni bil razvit, tisti duh, ki je v precejšnji meri ravno zaslužnil v dobičkarske namene zapadni teater in ga tako upropastil.

Ruski kupjec, magnat v svojem magnatstvu, radodarnež in razsipnik, je priskočil Stanislavskemu in Dančenku kot prijazen mecen v pomoč. Na čelu teh inteligentnih magnatov, ki so brez posebnih zahtev dali na razpolago svoj denar, je stal moskvičan kupjec Morozov. Stanislavski je sprejemal v svoj gledališki zbor samo ljudi, ki so se odrekli vsake šole, vsake tradicije. Zakaj v načrtu mu je bil igralec, ki ne bo kakor dotakratni, v liričnih trenutkih položil roke na srce ali sklonil glave, ki ne bo razburjenja kazal občinstvu s težkim dihanjem. Nobenih splošno priznanih znakov za čustva, temveč čustva sama. Ne pritiskaj roke k srcu, če hočeš izraziti, da si iskren, temveč bodi iskren. Ne primi se za glavo in ne vij rok, če si potrť, temveč bodi v resnici potrť in če si razburjen, ti je popolnoma nepotrebno dihati glasno, da te slišijo na galeriji, temveč edino potrebno je, da se v resnici razburiš.

Iste naturalistične zahteve je stavil sceneriji. Prvi početki so bili pod neposrednim vplivom inscenacij gledališča vojvode Majniškega. Naturalizem v teatru je pri inscenaciji precej pretiraval. Reinhardt je v Theater an der Wien radi življenske resničnosti некоč uporabil petdeset dreves iz Wienerwalda; podobnih stvari se je poslužil tudi Stanislavski. Znana je dogodbica ob priliki uprizoritve ene izmed dram Ostrovskega. Na pozornici je obednica. V sosedni sobi — za odrom — bi naj bila kuhinja, kjer se kuha juha, o kateri se vrši na odru pogovor. Da bi bilo sodoživljanje občinstva in igralcev kolikortoliko naturalistično, je dal Stanislavski za kulisami s polno paro kuhati dotično juho in njen duh je splaval preko odra v avditorij. To je eden izmed številnih primerov.

Vzporedno s čistim naturalizmom je gotovo pod vplivom novejših neoromantičnih struj hrepel Stanislavski po notranji dramatičnosti v nasprotju s patetično zunanostjo klasičnih dram. Zahotelo se mu je zunanjega miru na odru, a notranje razburkanosti, vibriranje duše. In sredi tega hotenja se je pojavil pisatelj Anton Pavlovič Čehov. Njegova prva drama »Utva« je v carskem gledališču propadla, ker je morala propasti, v uprizoritvi Stanislavskega je doživela uspeh, katerega do takrat ni doživelo v MHT nobeno delo. Zakaj drama in igralci so bili eno. Pisatelj je našel svojega igralca, igralec pisatelja in utva je postala simbol — grb MHT, Čehov pa glavna vsebina njegova. Vsa sila njegovih dram leži v razpoloženju. Dejanja so zastrta v tenke, malo mračne prizore vsakdanjega trpljenja majhnih, propadajočih ljudi. Spomnite se strička Vanje ali treh sester ali oseb v Črešnjevem vrtu. Vsi ti ljudje nosijo v svojem srcu neopaženo gorje, ki se ne da izraziti z velikimi gestami in s patetično deklamacijo, saj sami komaj najdejo besede za svoje trpljenje. Samo z globokim notranjim podoživetjem, s tem, da jih sprejme igralec polnoma vase, da sam v resnici trpi, jih lahko ponazori in prikaže. Tak igralec mora znati izražati najbolj skrite tresljaje duše, če je res umetnik. Izražati pa mora tako, da bo njegova umetnost podvržena zakonom notranje resničnosti — torej povdarianje psihologije.

To je bila glavna tendenca MHT. Gotovo globlja od navadnega naturalističnega skoraj fotografičnega podajanja večine zapadnih gle-

dališč. Razlika med njegovo, še tudi naturalistično — a povsem samoniklo umetnostjo, in zapadno teatersko umetnostjo je približno taka, kakor je razlika med Zolajem in Dostojevskim.

Že l. 1906. se je MHT napotil na prvo turnejo v zapadno Evropo in si jo priboril za svojo umetnost. Gotovo ni odveč, če omenim, kako vzhicen je bil ob njegovi umenosti takratni nemški kajzar Viljem II. Pri zadnji napovedani predstavi v Berlinu jih je naprosil, da so specielno zanj igrali še enkrat in po predstavi je dejal svoji okolici: »So will ich's gespielt haben!«

Umetnost MHT je bila odkritje za vsakega takratnega človeka. Zakaj po odru niso hodili igralci z velikimi gestami in patetičnimi glasovi. Umetnost MHT je spravila človeka v tako razpoloženje, da je pozabil na ves svet okrog sebe, da je direktno sočustvoval z vsem prijaenim, a trpečim popolnoma duševnim dejanjem na odru. Človeku se je zdelo, da vidi poosebljeno svojo duševnost pred seboj.

* * *

Po prvem nastopu l. 1898., ko so igrali Al. K. Tolstoja dramo »Car Fjodor Ivanovič« je kritika sicer hvalila njih pridnost, pritoževala pa se je, da ni bilo v celi predstavi prvega igralca - zvezde, kakor je bila do takrat navada v gledališču. Pritožba je že pri prvem nastopu tako napadla tisto, kar je bilo bistveno pri naturalističnem teatru sploh, posebno še pri MHT. To je namreč socijalnost v uprizarjanju. Stanislavski je odpravil prvega in drugega igralca, vsi so bili enakovredni igralci in vsi so morali v največji umetniški višini podati svoje vloge. Z naturalističnim teatrom obenem nastopi režiser, eden izmed vodilnih členov v verigi teaterske umetnosti. Gleda se na skupnost igre in ne na posameznega igralca. Vsi nastopajoči morajo tvoriti med seboj zvezano celoto — vsi so igralci — vsi enaki. Skratka uprizarjanje je dobilo neko harmonično, skoraj kolektivistično noto. Tukaj ni bilo več solistov-zvezd, štatist in igralec, ki je igral glavno vlogo, sta bila v režiji, v predstavljanju nujna rekvizita — živa, med seboj spojena predmeta. Nihče ni silil v ospredje, vsak je imel svoj delokrog in čim boljše je vsak svoje delo izvršil, tem popolnejša je bila celokupna uprizoritev.

To je bilo v resnici nekaj velikega in novega in je ostalo kot trajna vrednota današnjemu teatru sploh.

Če tudi je osnovna nota umetnosti MHT duševni naturalizem, soroden umetnosti Dostojevskega in je tvoril umetniško podlago vsemu njegovemu ustvarjanju od prvih početkov do danes, zaznamujemo vendar tri obdobja v delu MHT. Prvo obdobje je obdobje takozvanega vnanjega realizma, ki se je predvsem bavil z zunanjimi izraznimi sredstvi, kakor so tehnika naturalistično podanih gibov človeškega telesa, naturalistična scenerija itd.

V drugem obdobju, ki tvori kot repertoar drame Macterlincka, Hamsuna, Čehova, Gorkega itd. se prvotni suhi naturalizem bežno spoji s simbolizmom. Najboljši primer mešanega naturalizma in simbolizma tvorijo poslednje drame Ibsenove, Hauptmannova »Hanice pot v nebesa« in Čehov.

Tretje obdobje takozvano obdobje v notranjost obrnjenega realizma — psihologizma — sega še v današnjo umetnost MHT precej globoko in je tudi vzbudilo odpor in reakcijo pri novih iskateljih in propagatorjih novega teatra.

Če tako pregledamo delo in pridobitve MHT v gledališki umetnosti, predvsem, če se spomnimo na okostenelost ruskega teatra pred njegovim nastopom, moramo priznati MHT velike zasluge. V podrobnosti navajam sledeče: MHT je mogočno obračunal z vsemi preostanki pseudoklasične patetike in stilizacije in je postavil v nasprotju z neresničnostjo klasičnega teatra življensko resničnost kot najvišji princip ustvarjanja. Stanislavski je bil tisti, ki je prvi prinesel duh organizacije v gledališče in pokazal na veliki pomen režiserja ter s tem na enotno dramaturško vodstvo. Končni cilj njegovih stremljenj je bil v kolikor mogoče najtanši natančnosti pri podajanju življenja. Pri šolanju svojih igralcev je šel do skrajnih pripomočkov in na razne načine skušal vzbuditi življensko resnično doživetje. Prof. dr. Stjepun, sam predavatelj v dramatični šoli MHT, nam je povedal sledeči primer, ki se je odigral v dramatični šoli v začetku šolskega leta. Nadebudni novinci so prišli v Stanislavskijevo šolo in ena izmed nadebudnih mladenk, ki je bila poklicana na poskusni oder k Stanislavskemu, je dobila nalog od njega, da odigra poljuben prizor. Dekle seveda ni našlo drugega motiva, kakor da je igralo zapuščeno devo. Šla je k oknu, kjer je naznačila, da vidi svojega ljubimca, kako se prijetno sprehaja na vrtu z drugo. Gojenka je seve skušala pokazati vso žalost z vsemi močmi nadebudnega talenta. Stanislavski jo je ves čas molče opazoval, naslanjajoč se na kateder in niti zenica se ni premaknila na njegovem očesu. Ko je končavala, je brezobzirno mrko zamrmral: »Za nič! Za nič! Za nič!« Uboga gojenka je bila vsa obupana in žalostna. Prosil jo je, naj prikaže kak drug prizor. Ker se v zmedenosti in zadregi ni mogla ničesar spomniti, porabi Stanislavski svojo učno knjigo, da ji v njej poišče primerne prizora. Dekle je začelo v strahu trepetati pred njim, ko je listal in listal po knjigi. Balo se je, da ji ponudi za njo pretežak prizor, ki bo pokazal njeno nemoč in ji uničil nadebudno karijero. Stanislavski je listal, iskal, dekle je drhtelo, doživljalo strah, obup, zadrego. Naenkrat zaloputne sivclasi Stanislavski svojo knjigo in pravi: »Izvrstno, gospodična! Hvala! Tako morate igrati!«

Majerhold poroča, da je Stanislavski večkrat po cele ure prebil v praznem auditoriju in poslulaš šum vetra in grom viharja, če je verodostojen in življensko resničen. Še bolj značilno kakor omenjeno je bilo življenje v šoli in pri vajah. Stanislavski je s svojimi igralci ne po tedne, cele mesece, celo leta vadil svoje igre. Disciplin, skrajna požrtvovalnost in sveta vdanost ideji umetnosti svojega teatra vseh sodelujočih nalikuje naravnost misticizmu in njih skupna stremljenja kaki religiozni sekti. To lastnost, ta fanatizem srečamo tudi pri Tairofu, Majerholdu, sploh pri ruskih gledaliških umetnikih.

(Dalje.)

Vlado Premru:

Slovenstvo in naši kulturni delavci.

Uljudnost ni dolžnost, in kdor je neuljuden, še nikakor ni grob; ali na korist mnogih odkritosrčen biti, to je dolžnost — in dolžnost je celo odkritosrčen biti z nevarnostjo, da se ti morda utegne očitati neotesanost in hudobnost. (Lessing.)

I.

Nam Slovencem je treba, da se zavemo, kaj da sploh smo; treba je, da se zavemo prometejstva, ki živi v nas že od nekdaj in je edina čednost ponižanega Slovenstva. Saj imamo mi Slovenci svojo čisto narodno kulturo, ki pa je naši inteligenci povsemin neznana, ker ta se ne hrani iz čiste narodove duše, marveč postaja žrtev različnih kulturnih bolezni, ki nam jih daje civilizirani zapad pod najrazličnejšimi zvanečimi imeni neumnosti in praznote. Ta slovenska inteligenca še nikoli ni čutila potrebe, da stopi s svojega »visokega stališča« med narod in da se tam nauči požrtvovalne ljubezni do lastne domovine. Saj je slovenska kultura dovolj močna, da se nam je ni treba sramovati, jo pozabljati ter se v taki vzgojeni zakrknjenosti obračati od naroda k takozvanem jugoslovanstvu, češ, saj nas je Slovencev le pičlo številce in kaj bi tu inteligent ali kulturni delavec, ki nima tu niti primerne ozadja, kaj šele možnost do obstoja in življenja. O da, saj človek lahko razume tako besedičenje pri ljudeh, ki so le kruhoborci, ali pri takih, ki so željni slave visoko zvanečega imena in jim je delo, narod in človek le nepoznana skrb. Kaj taki inteligenci narodnost, kaj kultura; le civilizacija, ta je morda še za njo. A vsa ta neplodna ljudska pasma ne pomisli kako proketo je dolga vrsta takih besed in kako malo je pri tem poštenih ljudi. Če mislijo, da je narod otrok, ki se ga da potolažiti z sladkoginljivim svečanim govorom, naj mu dajo kamile in janežave vode! Ko bo dovolj shujšal in bodo oblečene le še kosti v izsušeno kožo, mu naj vlijejo lonec držaotvornosti v prazen želodec, v dobri veri, da ga upijani kot močno vino, a takoj nato naj mu pokažejo hlebce belega kruha, da jim sledi v imenu troedinega naroda. Morda se to posreči slovenski inteligenci, ki je tako iznajdljiva v političnih preobrazbah, da ustvari, če je treba braniti neko »gotovo stališče«, v enem samem človeku celo njih več. Tako nastane v enem človeku: duhovni človek, miselni človek, politični človek in vsakdanji človek. Slednji pa lahko samopašno pase svoje neplodovito življenje v pregrehah in nečistosti vseh vrst, ne oziraje se na ostale. To je vse-skozi zelo praktična iznajdba, ki je globoko psihološko utemeljena in povsem našemu času primerna. Pošten človek pa se ob taki moralni manjvrednosti lahko zgrozi, ko vidi, v kako propadanje vodi tako vsakdanje kruhoborstvo.

Toda saj je slovenska inteligenca tudi revolucionarna; seveda njena revolucionarnost je posebne vrste, je silno ponižna in dobrohotna,

celo hlapčevska; niti kaplje krvi ni na njej. Podobna je uveli devici, ki stoji že sto let pred zaprtimi vrati z ugaslo svetilko v roki. Ali pa je podobna klovnu, ki pride v boljšo družbo ves strgan in norčevski ter opolnoči premagan od vina in prazničnega navdušenja vzklikne: saj jaz sem revolucionar — mi vsi smo revolucionarji!

Ni čudno potem, da se slovenska inteligenca odvrča od lastnega naroda, zgublja življensko silo in odpornost ter se obrača k jugoslovanstvu. Saj se opaža vse to že pri naših kulturnih delavcih, o katerih bi moral človek soditi, da so voditelji naroda, ki jim je vcepil najgloblje jedro prve duševnosti. Tako bi sodil pač pošteno misleč človek, ki ve, da se narodi ne vstvarjajo s silo, pa bi se kruto varal. V naslednjih člankih si bom dovolil pokazati slovenski javnosti gotove genljive poteze različnih naših kulturnih delavcev. Če si ogledamo Otona Župančiča, za katerega prav dobro veljajo besede I. Cankarja v pismu Kraigherju da »ostaja zmirom za hribom; tako res ne bo nikoli nič prileteleo nanj«, molči ta vedno o vseh javnih slovenskih zadevah. Previdnost je pač gotovo mati vseh čednosti, toda previdnost, ko gre za kulturni obstoj slovenskega naroda, je le slabost, ki izvira iz nekeke tihe notranje negotovosti. Nimam namena se spuščati v Župančičevo umetniške proizvode kot take, ker za to nimam ne časa, ne prostora, marveč hočem pokazati na kratko, kako izgledajo s strani Slovenstva in to upam se mi bo lahko posrečilo. L. 1920 je izdal on svojo zbirko »V zarje Vidove«, ki je izšla kot njegova prva v takozvani odrešeni domovini. Saj je morda napisal ta naslov le v navdušenju, da je prišla ura odrešenja Slovenstvu, ki bo šlo svojo čisto pot v zarje Vidove, toda nad tem bi podvomil vsakdo že, ko bi pomislil na njegove besede v »Spominu Ivana Cankarja« kjer pravi na koncu, da mu ni bilo dano čakati Jugoslavije. Slovenci pa so ostali ponižni, kot so bili in niso šli v zarje Vidove, marveč je šla tja le srbska politika, kakor ji je bilo dano, ker te zarje niso slovenske zarje. Ne glede na vsebino zbirke, ki je enota zase in katere pesmi so zbrane iz daljšega razdobja, je tudi naslov celota zase, ki pove celo smer in zmisel zase. Toda to je bilo l. 1920 in za tem je delal Župančič na »Veroniki Deseniški« ali kakor jo upravičeno naziva J. Kelemina na drami grofa Hermana Celjskega. Toda ni li »Veronika Deseniška« živo in radikalno nasprotje vsega tega, kar je ustvarjal kedaj slovenski kulturni — res kulturni! — program? Idealiziranje Veronike in Friderika ni ničesar drugega kakor sramotno poveljevanje nekdanjega višjega valpelstva. Pa vendar piše J. Kelemina v svoji kritiki v Lj. Zv. št. 8—9 l. 1926 »da je pograbil Župančič v svoji tragediji snov, ki je z mnogimi drugimi takorekoč čakala odrešilne ure, čarodejne roke ustvarjajočega!« Res je morda to hvaležna snov, toda na tak način obdelana ni le priznavanje sramote, ki je bila dodeljena skozi težka stoletja Slovincem, marveč je poveljevanje te sramote. In to niso smernice, ki naj bi se jih držal narod, ki je za svojo kulturno osamosvojitev pač dovolj pretrpel. Pa to je še malo! J. Kelemina namreč piše dalje: »In da priznamo takoj: posrečilo se mu je rešiti ob tej snovi vrsto občečloveških in naših nacionalnih problemov.« Ali so morda rešeni nacionalni problemi že s tem, če pokažemo, da znamo živeti tudi od zgodovinske

miloščine pri sosedovi mizi! Saj celjski grofje še dolgo niso slovenska zgodovina, četudi se še tolikokrat krsti njihova osebna strast po vladarstvu nad zaželjeno državo s plemenito gesto jugoslovanstva. Celjski grofje so bili pač pristni Nemci in njihova stremljenja niso bila usmerjena le proti jugu, kjer so bili naseljeni Slovani, marveč so šli njihovim interesom tudi na Češko in v Nemčijo, ker so bili le samonikli roparski vitezi višje vrste. Slovenci pa so bili deležni njihove slave le v toliko, v kolikor trpi ponižni narod pod knuto gospodarjevo. Vse, kar je delal Župančič v »Veroniki Deseniški« ni nikak heroizem, ki bi se dal opreti na Merežkovskega besedo, da je večje junaštvo ustvariti atom, kakor razrušiti solnce, temveč je poizkus obnavljanja starega vina v starih mehovih. To je v resnici tendenčna umetnost jugoslovenske smeri prav v stilu tugomerskega narodnjakarstva — samo v poslabšani izdaji. Pojmovanje Župančičevo od začetka države je povsem malomeščansko in lahko se reče, da je izdal svoje lastne besede, ki jih je zapisal v »Lj. Zv.« l. 1917 št. 10., ko je bil tudi urednik te revije. Tam namreč pravi: »Slovenca, ki se v ljuti borbi za svoj narodni obstoj ni mogel opirati na preteklost, je vcepila dolgotrajna izkušnja trdno in žlahtno prepričanje, da je preteklost samo en del, žalostni del (podčrtal jaz) njegove historije, in da je baš bodočnost ona polovica, do katere ima sam še moči in vpliva. Kakor je bila nekoč vsa pretekla historija — bodočnost, ki jo je bilo treba še le ostvarjati, tako se nam kaže tudi danes zgodovina našega naroda v obliki teženj, smotrov in ciljev, več ali manj jasno očrtanih, s smerjo v bodočnost. Historizem v zmislu preteklosti more zadovoljiti samo nasičene narode, ki se jim ni več treba boriti za svojo usodo, ali otopele, ki so izgubili vero v svoje ideale. Mi pa gledamo v bodočnosti veseli in častiljivi del svoje historije.

Morda bomo Slovenci Hrvatom in Srbom dragoceni baš zaradi svoje »nehistoričnosti«, neobvezanosti napram preteklosti, zaradi nepreobloženosti z nadležno staro šaro, ki se drži vedno tudi življenja vrednih tradicij (podčrtal jaz). Nimamo Dušanov in Krešimirov, zato pa nam tudi ne zaslanjajo pogleda v carstvo bodočnosti, nam ne zastavljajo pota v sveto mesto bratstva in svobode (podčrtal jaz). S tega vidika smo v Jugoslaviji Slovenci najnaprednejši in najmodernejši element.

Da bi spravil v sožitje s temi besedami »Veroniko Deseniško«, se človek pač brezuspešno trudi. In če je napisal v istem letniku št. 9 »Lj. Zv.«, da si še nismo ustvarili one čvrste, prav slovenske duševne atmosfere, v kateri edino je tvorec dobro in ugodno, ker diha samo v nji na vsa pljuča, vdihava tradicijo in resničnost, izdihava bodočnost in sanje z resnico v sebi, ima povsem prav. Če pa dela on po teh lastnih besedah, je druga stvar, ker zelo praktično je za človeka, če smatra besede le za besede in hrani dejanja le za boljšo bodočnost. In »Veronika Deseniška« ni le podčrtavanje preteklosti, marveč poveljevanje onega žalostnega dela preteklosti, ki nam je bil dodan pod bičem tujca-gospodarja, ki pa nima z našo bodočnostjo nikakega stika.

Saj ni važno, da se človek zanima za življenska vprašanja, marveč je važno, da živi v nemoteni harmoniji z literati in njihovo literaturo

in mirno prespi čas, ko ogrožajo pereča vprašanja samostojnost slovenske kulture. Saj je po takih spoznanjih naša dolžnost, ker nas je tako malo in smo priznani ponižni, da odpravimo vse, kar je še slovenskega ter ob pogledu na žalostno preteklost zaključimo za vselej svojo bodočnost! ... (Dalje.)

Franjo Aleš:

Slovenija — Slovencem!

Živimo v dobi velikih mednarodnih političnih dogodkov, v dobi, ko se človeška družba vedno vidneje zbira in združuje v dveh bistveno si nasprotnih taborih, v sferi političnih, gospodarskih in socialnih konvulzij, v dobi, ko na eni strani propada in izhlapeva civiliziran zapad na svojih »kulturnih«¹ pridobitvah in na drugi strani, ko se dviga v gigantskem razmahu vzhod z novimi pojmovanji človeške svobode, enakosti in bratsiva.

Ves svet se je iznašel v kaosu in histeričnem stanju, ali vendar perspektive, ki se nam kažejo v teh bojih in krizah, so točno načrtane. One stavljajo svet pred alternativo: biti ali ne biti. — Dosedanja civilizacija in kultura propadata, kolonialni narodi vstajajo, da zdrobijo okove suženjstva, v katere jih je vklestil — civiliziran in kulturen svet. Velika borba je to — borba na življenje in smrt.

Tudi mi Slovenci — kot narod — smo se znašli v tem kaosu in v tem boju, tudi nas je vrgla usoda zgodovine med anale nacionalnih in gospodarskih konvulzij in tudi mi stojimo pred dilemo: ostati ali izginiti.

Tendenčnost tega boja je jasna. Gospodarski interesi delovnega slovenskega naroda vstajajo in slovenski narod kot samobitna kulturna skupnost stopa v začetek odločilne borbe za svojo nacionalno, gospodarsko in politično svobodo.

V svrhu razčiščenja pojmov se moramo dotakniti tudi problema: zastopstva Slovencev po SLS (slovenski ljudski stranki) kot najmočnejši slovenski politični stranki. — SLS de facto predstavlja voljo slovenskega naroda, ali v državi je popolnoma brez moči, popolnoma brez vpliva na politične dogodke Jugoslavije. Vzrok temu leži predvsem v — kapitalističnih velesrbskih tendencah, ki streme po gospodarski hegemoniji nad slovenskim delovnim ljudstvom...

Taka situacija da misliti slehernemu Slovincu, kajti s tem momentom, ko slovenstvo nima zastopstva v lastni državi, pade na političen položaj Jugoslavije — jasna luč.

Tudi inozemstvo ima podobna stremjenja. Italijanski fašizem in imperializem stremita na Balkan. St. Germain in Rapallo sta nam

vzela pol milijona Slovencev, tisoči Slovencev nacionalno trpe v Korošanu od velenemških šovinistov, tisoče in tisoče sinov slovenskega naroda se peha po svetu za svoj vsakdanji kruh, tisoče in tisoče Slovencev strada v francoskih in nemških rudnikih — in dober milijon sinov slovenskega naroda v Jugoslaviji čaka na milostne drobtinice. Slovenci!

Kaj smo? Kje smo?

Ali smo Slovenci narod kot samobitna kulturna skupnost, ali nismo? Ali smo narod, ki si more po vseh pravicah postaviti lastno kulturo, politično in gospodarsko ognjišče, ali nismo?

Povzdiguje svoj glas, da zdramimo slovensko ljudstvo, da ga opozorimo na dejstva, o katerih je prepričano, da jih ni. Povdarjamo svojo zahtevo po svobodnem kulturnem in političnem razvoju, kot jo povdarjajo narodi vzhoda, ki se bore za svoj politični obstoj. Kličemo in dramimo sužnje, ki še ne vedo, da so sužnji, ki se še ne zavedajo, da imajo okove na svojih rokah in možganih.

Naš čas je prišel. Ne tarnanja, ne vzdihavanja — ampak boja hočemo, boja z vsem gnilim in konservativnim, z vsem starim in smrdljivim, kulturnega boja, da izklešemo novo, da ustvarimo na razvalinah vsega gnilega in konservativnega svobodno kulturno in gospodarsko ognjišče slovenskega naroda — zedinjeno in enakopravno Slovenijo.

Slovenijo — Slovincem! To je naš program.

Ne maramo borbe z italijanskim ljudstvom, nočemo boja z delovnim nemškim narodom, kajti veže nas z njimi zavest in dejstvo, da živimo še nesvobodni v — svobodnih državah.

Boja pa hočemo z italijanskim fašizmom, z nemškim, italijanskim in inczemskim imperlializmom. In bojevali se bomo kot z inozemskimi fašisti in imperialisti tudi z domačini, da dosežemo popolno gospodarsko in politično svobodo slovenskega delovnega ljudstva, da dosežemo zedinjeno in svobodno Slovenijo.

Slovenijo — Slovincem!

Za suverenost delovnega slovenskega naroda!

Za samostojno in zedinjeno Slovenijo v bratski federativni vezi z balkanskimi narodi!

Razen ruske revolucije je kulturna emancipacija Balkana od Evrope za nas eden največjih sodobnih problemov.

Ljubomir Mičič, Antievropa.

Iz uredništva. G. prof. dr. Veber ravnokar končuje novo delo, ki izide v prihodnjih dneh. Radi prezaposlenosti je moral za to številko svojo študijo o Sokratu prekiniti. V naslednji številki bo obravnaval Sokratov nauk.

Vinko Košak:

O popularizaciji umetnosti.

Današnji čas umetnosti v splošnem ni naklonjen. Edino izjemo tvori morda gledališče, ki mu pa že tudi močno in z velikim uspehom konkurira kino. To velja tako za druge narode, kot za nas Slovence.

Oni časi ko je ljudstvo z veseljem segalo po vsaki novi knjigi, se veselilo in komaj pričakovalo gledališke novitete ter se celo z vlaki vozilo iz dežele na slikarsko razstavo, so že zdavnaj minuli.

Vzrokov za to dejstvo je več. Nekaj jih je pač v slabih gospodarskih prilikah našega ljudstva, v neorientiranosti v umetnosti sami po vojni, glavni vzrok pa bo v nezadostnem umevanju ljudskoprosvetnega dela s strani našega časnštva ter raznih prosvetnih društev in zvez. Med tem, ko gojijo skoraj vsa društva igralsvo, prirejajo več ali manj stalno razne igre, ki naj privabijo ljudi v njihovo sredo in napolnijo društveno blagajno (motiv delovanja torej popolnoma napačen) — zanemarjajo tako društva kot naši časniki druge panoge prosvetnega delovanja, kakor popularizacijo literature, slikarstva, kiparstva itd.

Vsako, ki mu je znano naše predvojno časnštvo, se bo spomnil, koliko kritik, poročil in polemik, je vzbudila vsaka nova knjiga ob svojem izidu. Danes izidejo le kratka, povečini pohvalna poročila, ki so več ali manj odvisna od pisateljeve politične pripadnosti in potem spet spi vse spanje pravičnega. Da bi se ob takih prilikah zganila naša prosvetna društva, ni skoraj misliti. In če to store, ne pozabijo nikdar plota, ki mora stati med liberalci in klerikalci.

Ta dejstva, so po mojem mnenju, največ kriva, da se je ljudska masa skoraj popolnoma odtujila umetnosti. Res je sicer, da so knjige drage, res je, da so pereča razna gospodarska in socialna vprašanja, res pa je tudi, da bo ljudstvo brez duševne hrane, ki ji jo nudi umetnost, posurovelo, zgubilo zvezo z narodom, iz katerega je izšlo.

Problem, kako zopet vzbuditi v ljudstvu zanimanje za umetnost, posebno seveda za našo slovensko umetnost, je torej še posebno važen za nas Slovence in naš narodni obstoj. Slovencem že od nekdaj ni bilo »z rožicami postlano«; to tudi ne moremo trditi za našo državo, katere vlade, vse po vrsti, kažejo veliko premalo umevanja (oziroma sploh ne kažejo) za naše gospodarske in še posebno za kulturne potrebe; zato pa moramo gledati mi sami, da si v tem oziru opomoremo ter zanesemo našo umetnost, zanimanje za našo kulturo v slednjo gorsko vas.

Ker se mi je zdelo, da me bo gotovo kdo opomnil, da imamo na Slovenskem polno prosvetnih organizacij, ki vrše ali naj bi vsaj vršile zgoraj omenjeno nalogo, sem si skušal ogledati, kolikor mi je bilo dostopno, delovanje dveh naših prosvetnih zvez in sicer po seznamu predavanj, ki jih prirejajo po deželi in deloma tudi v mestu. Da bi pregledal delovanje posameznih društev, mi je bilo žalibog nemogoče, ker mi ni bilo v tem oziru na razpolago potrebnega gradiva; sicer pa

so včlanjena v teh dveh organizacijah skoraj vsa naša prosvetna društva in odseki posameznih društev. Pregledal sem seznam predavanj »Zveze kulturnih društev« v Ljubljani (Z. K. D.) in »Prosvetne zveze« v Ljubljani (P. Z.). Seznama sem dobil na razpolago pri organizacijah samih. Žalibog pa mi niso znana predavanja delavskih društev »Svoboda«, »Zveze kmečkih fantov in deklet«, niti ne Z. K. D. v Mariboru. Kolikor pa mi je iz časnikov znano, bi to bistveno slike ne spremenilo. V kolikor bi v nadaljnjih izvajanjih komu delal eventualno krivivo, sem jo seveda zmirom pripravljen popraviti. Upam tudi, da se bosta Z. K. D. in P. Z. oglasili v svojih glasilih k besedi in povedali k mojim izvajanjem svoja mnenja in izkušnje iz prakse.

Po pregledu seznama predavanj Z. K. D. za leto 1926/27 sem ugotovil, da ima zveza v programu 162 tem, ki jih predava 25 predavateljev, da pa sta med vsemi temi temami samo dve, ki posegata v področje umetnosti in sicer prof. Osip Šest s temo »Gledališka umetnost«¹ ter predavanje prof. Rado Pavliča »Iz grške mitologije (O posmrtnem življenju pri starih narodih, grški bogovi itd.)«, torej tema, ki le deloma posega v umetnostno področje. Druga nič! Na vsak način porazna konstatacija, ki kaže naravnost gorostasno omalovaževanje naše umetnosti in njene zgodovine. Tu ne pomagajo izgovori, da vrše včlanjena društva sama takšna predavanja (ki jih pa seveda tudi ne vrše). Z. K. D. je dolžna, da vstavi v svoj program tudi tovrstna predavanja, sicer moramo smatrati, da se ne zaveda svojega namena in dolžnosti, oziroma jih nalašč ne upošteva!

Tudi seznam predavanj P. Z. ne nudi dosti razveseljivejše slike. Med petimi »Mesečnimi tečaji«, desetimi »Delavskimi prosvetnimi večeri in popoldnevi«, »Gospodarskimi tečaji« in štirinajstimi »Prosvetnimi večeri v Ljubljani«, je le šest tem iz umetnostnega področja in sicer štiri teme med »Prosvetnimi popoldnevi in prosvetnih društvih«: »Narodna pesem — zgodovina kmeškega stanu«, »Narodna umetnost — del kmeške stanovske kulture«, »Naši domači slavni predniki« in »Dobra knjiga — moj najboljši prijatelj« (predavatelji niso navedeni) in dve temi na »Prosvetnih večerih v Ljubljani«: 4. februarja 1927 dr. Polc »Stare in nove Atene« in 18. februarja 1927 prof. Koblar »Moderna literatura«. Torej tudi skoraj nič. Mislil sem sicer, da bo pri P. Z. kaj boljše, saj poudarja »Slovenec« vsak dan njihovo slovenstvo pa se mi zdi, da je bolj na papirju in na koncu jezika, kot v delu!

Naj še navedem, da je priredila »Delavska akademija« lansko leto več recitacijskih in Cankarjevih večerov in predavanj, na katerih sta tudi sodelovala † Srečko Kosovel in enkrat univ. prof. Izidor Cankar. Seveda se je tudi tu storilo premalo.

Če torej resumiram vse delo, kar se ga je izvršilo, dobimo tako žalostno sliko, da nas mora biti sram in strah obenem.

Smatram na vsak način potrebno, da začno naše prosvetne zveze takoj s potrebnimi pripravami in si izdelajo podroben program predavanj iz umetnostnega področja. Prepričan sem, da bodo lahko

¹ Nje zgodovina in razvoj do današnjega dne.

dobila na razpolago zadostno število potrebnih in zmožnih predavateljev, ki bodo začeli energično orati ledino tudi na tem polju.

Prepotrebna so našemu ljudstvu predavanja iz naše starejše in novejši literature, o literaturi kot celoti, o njenih posameznih dobah, najvažnejših predstavnikih in smereh. Da se ne sme pozabiti na naše slikarstvo in kiparstvo, umetnostno obrt in igrarstvo, je seveda samo po sebi umevno. Vzporedno tem predavanjem so potrebna tudi predavanja o umetnostnih pojavih v preteklosti in sedanjosti drugih narodov, posebno onih, ki so nam služila za vzor. Morda bo kdo ugovarjal, da ta predavanja ne bi zanimala; posebno na deželi ne. V tem oziru se moramo vedno zavedati, da je naša dolžnost, da jih zato zanimamo s potrebno reklamo in drugimi primernimi sredstvi. Posebno uspešno orožje bi bile skioptične slike, ki nimajo samo reklamnega pomena, temveč tudi prav uspešno ilustrirajo razne partije iz predavanj, pa naj si bo to v literaturi ali likovni in igralski umetnosti.

Izdelati v tem pogledu podoben program, ni namen tega članka. Opozoriti sem le hotel naša društva (delavska in meščanska) in prosvetne zveze na njihove dolžnosti, ki so jih na tem področju tako zanemarjala.

A Vikin:

Socialna reakcija v Jugoslaviji.

Faza, v katero vstopa manuelni in intelektualni proletariat v Jugoslaviji, je čimdalje bolj kritična. Splošna ekonomska kriza v državi se je razširila danes v tako veliki meri v vse sfere političnega in gospodarskega življenja, da so postale ogrožene celo najelementarnejše pravice delovnega ljudstva narodov Jugoslavije, tako, da lahko trdimo, da je današnji socialni in ekonomski položaj industrijskega delavstva in uradništva — posebno državnega — postal klasičen primer socialne groze in strahote.

Kje je vzrok temu neznošnemu stanju?

Brezdvoma je vzrokov za to krizo zelo veliko, vendar pa omejamo samo glavne, samo tiste očitne, ki so tudi vir vsem političnim krizam v državi. Gospodarska kriza, ki se v najširših dimenzijah javlja v vseh panogah našega nacionalnega gospodarstva, je gotovo pglavitni vzrok tem kritičnim razmeram, kajti konstatirati je treba dejstvo, da se narodno gospodarstvo pri nas še ni saniralo in da se kapitalistični gospodarski sistem v Jugoslaviji še ni konsolidiral.

Taka popolna ekonomska neurejenost in nekonsolidacija nacionalnega gospodarstva samega ima vedno za posledico — mizerno, kritično stanje v socialni politiki — in kar je glavno — socialni in ekonomski položaj delovnega naroda je postavljen pod svoj eksistenčni nivo. In v naši državi se jasno kažejo posledice teh neure-

jenih ekonomskih konvulzij! — Vendar pa ne smemo pri analiziranju elementarnih vzrokov v naši ekonomiji misliti samo na posledice momentano se razvijajoče gospodarske krize. Treba nam je tudi predvidevati vprašanje in problem akumulacije kapitala v Jugoslaviji, ker je to eno izmed najvažnejših vprašanj, kajti radi neurejenega razvoja akumulacije kapitala bazirajo vsi kritični izrodki splošne krize v naši državi.

Pri nas faktično šele nastaja akumulacija kapitala in socialna situacija manualnega proletariata (industrijskega delavstva) in intelektualcev spremlja to kapitalistično akumulacijo. Kapital vedno silneje uničuje eksistenco nekapitalističnih slojev in znižuje eksistenčne pogoje vseh delovnih plasti narodov Jugoslavije in radi tega se izpreminja dnevna zgodovina akumulacije kapitala v nepretrgano verigo političnih, ekonomskih in socialnih katastrof in konvulzij, ki skupaj s periodičnimi (v največ primerih) gospodarskimi katastrofami omogočujejo slabšanje socialnega in gospodarskega položaja jugoslovanskega proletariata.

Doba elementarnega obrazovanja kapitalistične proizvodnje je nastopila v posameznih pokrajinah naše države (Sloveniji, Hrvaški in Slavoniji, Srbiji) mnogo let pozneje kot na primer pri zahodnoevropskih državah. Dočim je šel razvoj kapitalistične proizvodnje v Franciji, Angliji, Nemčiji, Italiji z naglimi koraki naprej, ne moremo tega trditi za našo — jugoslovansko proizvodnjo, kajti pri nas je doba elementarnega obrazovanja kapitalistične produkcije spojena še z veliko večjimi neprilikami in težkočami, kot so bile te v ostalih kapitalistično razvitih državah. Razvoj jugoslovanske kapitalistične proizvodnje otežuje poleg ostalih neprilik še konflikt med finančnim in industrijskim kapitalom. Dokazuje za to vidimo jasno v naši industriji — kar je še sploh je — ki se že od svojega začetka razvija pod vplivom brezobzirnega finančnega kapitala.

In posledice takemu ekonomskemu postulat v državi so grozne: ročni (manuelni) in intelektualni jugoslovanski proletariati trpi še vse bolj kot proletariati v drugih kapitalistično razvitih državah. — Tudi razvoj naše industrije je le ekstenziven in industrija nima ne časa in ne možnosti, da doseže tehnično popolnost in intenziven razvoj.

Diktati finančnega kapitala nad industrijo v Jugoslaviji so torej težko obremenilni faktorji, ki imajo na vesti (v glavnem) težko in mizerno gospodarstvo in socialno situacijo delovnega ljudstva v državi.

Poglejmo še natančneje v naravne posledice naše gospodarske krize, ki se nam kažejo v izvajanju socialne politike, kjer je indirektno tangiran ves socialni nivo Jugoslavije. Začnemo najprej v bistvenih (vitalnih) vprašanjih — pri delovnih mezdah (plačah).

1. Delovne plače. Delavske plače (za industrijski proletariati) so čimdalje bolj nizke, tako, da so padle že daleč pod eksistenčni nivo. Najhujše je v Bosni, Hrvaški, Dalmaciji in delno tudi

v Sloveniji. Dnevnice nekvalificiranih manualnih delavcev se gibljejo med 20—30 dinarjev dnevno. Tedenska mezda odraslega industrijskega delavca (v splošnem mišljeno) ne preseže Din 180.—. V podeželskih krajih in v poljedelskih obratih je višina delovnih plač še nižja in sicer za 10%—20% nižja kot v mestih.

Plače (in honorarji), ki jih dobivajo intelektualci pa so z ozirom na njihov družabni položaj — naravnost grozno nizke. Uradniške plače v privatnih (trgovskih in industrijskih) podjetjih so sicer še na višini eksistenčnega minimuma, vendar pa naraščajoča gospodarska kriza v državi (v Sloveniji posebej še demontaža industrije) z vsakim dnem poslabšuje socialni položaj intelektualcev jugoslovanskih narodov. Stanje intelektualcev, uradnikov, privatnih in državnih, je še tem slabše, ker ni zanje nikakih zaščitnih zakonov, s katerimi bi bili njihovi interesi po zakonih zavarovani. V tem oziru je položaj jugoslovanskega intelektualnega proletariata še dosti na slabšem, kot je že itak mizeren socialni položaj manualnega delavstva (industrijskega) v Jugoslaviji.

V boljšo informacijo naj navedem še sledeče dejstvo in sicer: sistem in način izplačevanja delavnih dnevnice, za to navajam uradno obvestilo ministrstva za socialno politiko,* kjer je napisano na strani 10 med drugim tudi sledeče:

»U toku 1925. g. desilo se nekoliko slučajeva neisplate radničkih nadnica — večega stila. U nekojim od tih slučajeva bio je poslodavac država koja uslijed administrativne sporosti nije mogla na vrijeme otvoriti kredita za isplatu. — No mnogo interesantniji je slučaj nekojih poduzimaca koji su od neisplate svojih radnika stvorili čitav sistem. Na ime bilo je nekoliko slučajeva... da su pojedini preduzimaci vršili duže vremena smutne poslove, ne plaćajući, ili samo djelomično svoje radnike — pa se tim izginili. Nesumljivo je utvrđeno, da su oni računali sa nedostatkom našeg zakonodavstva i sa neumjenjem radnika — većim dijelom seljaka — da ovu stvar tjeraju preko gradjanskih sudova.«

Tako pravi uradno obvestilo. Ali ni to žalostna slika naše socialne politike in naše socialne zakonodaje? Tak sistem izplačevanja delovnih dnevnice je menda mogoč le še v Jugoslaviji. Zato se ni čuditi, da izbruhnejo štrajki izgaranih in izmozganih delavskih mas sestradanega in lačnega uradništva različnih industrijskih in trgovskih podjetij v državi.

Dalje pravi »Izveštaj« še tole:

* Izveštaj inspekcije rada i parnih kotlova za g. 1925 kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Izdalo Ministarstvo socialne politike. Beograd 1926.

Zbog industrijske krize, industrijalci so morali izvršiti uštede na režijskim troškovi, u prvom redu, na radničkim nadnicama i radnom vremenu. Radnici su se ovom oduprli, pa je nastao čitav niz štrajkova.

Vsebina teh vrstic poročila inspekcij rada v Jugoslaviji in obvestila ministrstva za socialno politiko bi se dala izraziti tudi takole: Vsa konkurenčnost jugoslovanske industrije sloni le na — nizkih mezdah manualnega in intelektualnega proletariata.

In to je resnica, to je fakt.

2. Redukcije. O različnih redukcijah govorimo pri nas v Jugoslaviji. Zato se ni čuditi, da postaja beseda redukcija posebno v našem gospodarstvu in socialni politiki — vsakdanja, kot na primer pri nacionalističnih organizacijah fraze o nacionalizmu.

Redukcije so faktično res z vso silo nastopile v jugoslovanski industriji, ki je zmanjšala svojo delavnost (aktiviteto) na minimum. Redukcije plač, delovnega časa i. dr. to so posledice mizernega stanja mlade Jugoslavije. Statistika o redukciji nam prikazuje veliko krizo v našem gospodarstvu in v socialni politiki.

Kaj so naredile redukcije med nami v Sloveniji, ni mogoče popolnoma natančno ožigosati. Kdo se ne spominja strahovitih redukcij v slovenski rudarski industriji leta 1926, ko je na tisoče rudarjev s svojimi družinami bilo reduciranih, ko so neštevilni duševni delavci morali na cesto!

Tedaj se je reducirala domovina — Slovenija sama. Slovenski delavec je moral v inozemstvo — v Francijo, da si služi vsakdanji kruh, katerega mu ne more dati tužna i jадna domovina . . .

Redukcije so se izvršile v vseh panogah jugoslovenske industrije. Svoje obratovanje je zmanjšala mlinska industrija (za 30 do 50%), lesna industrija v južnih delih države ter premogovna industrija v Sloveniji.

In vzporedno s propadanjem nacionalnega gospodarstva se slabšajo eksistenčni pogoji delovnega ljudstva, se slabša gospodarski in socialni položaj manualnega in duševnega proletariata narodov Jugoslavije.

3. Mednarodne delovne konvencije. Tudi vprašanje o uvedbi mednarodnih delovnih konvencij v Jugoslaviji je danes pereč problem, kajti na sprejetju teh bazira vsa zmožnost izvajanja dobre socialne politike v državi in omiljenje ali odpravo socialne reakcije v Jugoslaviji. Baš koncem novembra 1926 smo imeli priliko videti v beograjskem parlamentu kompetenco mero-dajnih činiteljev, ko je narodna skupščina kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev sprejela na pritisk — oziroma milejše povedano — na intervencijo mednarodnega urada dela (Društva Narodov) mednarodne delovne konvencije.

Mednarodni urad dela, ki je do sedaj sprejel 21 internacionalnih delovnih konvencij ima pravico (po svojih statutih) prisiliti vsako državo, ki je članica Društva Narodov, da uvede v svojih socialnih institucijah projekte teh konvencij in s tem skuša omiliti narašča-

jočo socialno krizo v državah s kapitalističnim gospodarskim redom. Vendar pa Jugoslavija do novembra 1926. leta ni sprejela niti ene mednarodne delovne konvencije.

Nota bene: Beograjski parlament je 26. novembra 1926 sprejel 12 reci in beri — dvanajst — mednarodnih delovnih intervencij od 21 — enaindvajsetih — konvencij, ki so jih uvedle vse ostale države, ki so včlanjene v Društvu Narodov. Jasno je, da tako postopanje merodajnih jugoslovenskih činiteljev kaže temne perspektive, ki direktno tangirajo socialno krizo in še socialno reakcijo posebej.

Najznačilnejše pa so konvencije, ki jih je parlament sprejel, kajti med njimi ni niti ene, ki bi delovnemu ljudstvu — manuelnemu in osebilo duševnemu — po zakonu zmanjšala mizeren gospodarski in socialni položaj in niti ene, ki bi delovno ljudstvo narodov Jugoslavije zaščitila pred vedno večjimi eksploatacijami in izkoriščanjem.

4. Brezposelnost. Poleg naraščajoče krize se oglašča z vedno večjimi dimenzijami še drug simptom gospodarskih kriz: brezposelnost. Ta se je izvršila tako zelo, da je delavstvu skoraj popolnoma onemogočena eksistenca.

Viri in vzroki za brezposelnost v naši državi tiče v gospodarski krizi in pa v neurejenih finančnih razmerah. Zbog tega je dana možnost, da se brezposelnost z grozovito naglico širi v vse panoge jugoslovenske industrije. Ogromna je že armada brezposelnih manualnih in duševnih delavcev.

Jugoslovenski proletariat je poleg redukcij plač, delovnega časa — obdan še z javljajočo se brezposelnostjo tako, da delavstvo danes pada v depresijo in obup. Samomori se vrše vsak dan, ljudstvo hiti v incenzemstvo, gospodarstvo Jugoslavije pa propada.

* * *

Kratka analiza, ki sem jo podal v teh vrsticah, nam jasno predočuje vso strahotno sliko naše socialne politike: socialno reakcijo v Jugoslaviji. Gospodarsko in socialno stanje tangiranih razredov Jugoslavije je neznosno in nevzdržno. Za to je potrebna konsolidacija in sanacija nacionalnega gospodarstva, hitra rešitev perečih socialnih problemov v prid ročnega in duševnega proletariata narodov Jugoslavije. Edino resna volja in človekoljubje zastopnikov delovnih narodov v državi z zdravimi gospodarskimi in socialnimi programi more to zevajočo rano v življenju države ozdraviti, le to more rešiti ves aparat pod vseobčo krizo in le to more uničiti socialno reakcijo v Jugoslaviji.

Za to je tudi dolžnost poštenih kompetentnih faktorjev, da se sprejme v Jugoslaviji:

Zakon o osemurniku za manualne delavce;
zakon o zaščiti duševnih delavcev;
vseh 21 mednarodnih delovnih konvencij;
ustavi vse redukcije plač, delovnega časa itd.;
da se omeji brezposelnost in izdaja brezposelne podpore.

Te zahteve so vitalnega pomena za našo socialno politiko. Tako izvajanje kot se je vršilo do sedaj, ne more iti več dalje, kajti v tem slučaju polom mora priti...

Zato tudi sloni naš program na zahtevi: Za zdravo socialno politiko, za zaščito gospodarskih in političnih interesov delovnih narodov Jugoslavije.

Lojze Mlinar:

Znanstvo v novi Rusiji.

Pri nas še nimamo količkaj resno pisanega dela o novi Rusiji. Od leta 1917, ko je zgodaj spomladi oni plombiran vagon z Leninom prodrli ententno blokado, pa do danes, ko prvo desetletje njenega novega življenja poteka h koncu, se je sicer napisalo o nji sila člankov inotic po našem časopisju, vendar si človek zaradi njihove mizoneistične tendenčnosti in protislovnosti po njih le ne more ustvariti niti približne podobe bodisi o zgodovinskem poteku revolucije bodisi o njenih rezultatih. Takozvani kulturni delavci, znanstveniki, umetniki, literati menda ne čutijo potrebe — vsaj v javnosti se zdi tako — da se končno vendar že poruši zid, ki nas loči od Rusije in da se vzpostavijo vedni kulturni, politični in gospodarski medsebojni odnosi. Ti krogi s svojo komodno, malomarno indiferentnostjo večji del indirektno podpirajo politično reakcijo ali pa se ji s pamfletističnim pisanjem celo stavijo v direktno službo. Takšen pamflet je članek kandidata - zgodovinarja J. Šedivy-a v »Slovencu« dne 30. novembra 1926 »Znanstvo v boljševiški Rusiji«.

Šedivy piše, kako visoko je stala ruska znanost in na kako nizek nivo je padla po boljševiškem prevratu! Lobudanijskega »Metodologijo zgodovine« so boljševiki odklonili kot »buržujsko«; o duševnih vedah ni mogoče govoriti; o znanstvenih delih dobi človek utis, kakor da so izpred 18. stoletja; »Proletarska revolucija«, najboljša »znanstvena revija, in »Boljševik« sta brez sistematične redakcije — niti kazala niso v redu; Pokrovskij, pred vojno vodja ruskih znanstvenikov, predava (neverjetno!) o »Razredni borbi in politiki« in govori o razliki buržoazne in boljševiške zgodovine; izgnana ruska znanost je našla pribežališče v Pragi (v cirilmetodijski), ki je sedaj že resnično središče slovanskega sveta.

Meni bi bila všeč tolika gorečnost Šedivyja za vede, ali preveč ji je primešanega šarlatanstva — o katerem ne vem prav, ali je od idiotizma ali od nešolanosti — preveč neresnice in preveč nacionalnega defetizma. Šarlatanstva: v 9. št. lanske »Mladike« piše Šedivy brez komentarja, kako nekdo »trdi, da je nemški Jud Parvus Helphant oče boljševizma. On je s svojimi milijoni dosegel, da je prišel Lenin s skraj sto Judi v Petrograd in začel tam pripravljati tla za prevrat.« Kakšen utis naj stori takšno pisanje na razsodnega človeka? Znanost

20. stoletja — in predvsem imam tu zgodovino v mislih — pri tako pomembnem dogodku kakor je ruska revolucija pač ne more prezreti nujnega razvoja družabnih sil in ta dogodek tolmačiti kot zloben čin enega milijonarja in skoro sto Judov. To pisanje pisati in katere »znanstvenike« je treba — če hočete — izgnati ali pa jih zaposliti pri urejevanju kazal, ki se ob njih spodtika Šedivy,¹ — neresnice: poročila, ki jih v nastopnem navajam, so dokaz — nacionalnega defetizma: goli, za malomeščana tipični defetizem je, če se mlad slovenski človek s tako cinično gesto kakor Šedivy odreče Rusije, ki je med svojimi narodi realizirala načelo samoodločbe, to je ono načelo, ki bo samo neizprosna borba zanje mogla prinesiti nacionalno osvobojenje tudi nam.

Mesec kasneje, v letošnji novoletni številki je sam »Slovenec« stavil svojega zgodovinarja na laž. Objavil je poročilo o predavanju profesorja Foersmanna, namestnika - predsednika Ruske akademije znanosti, pred berlinskimi »Društvom prijateljev nove Rusije«: pri mizi predsedstva sedita Einstein in veleposestnik dr. ing. grof Arco, prof. Foersmann pa govori o znanstvenem raziskavanju Rusije od polotoka Murmana do tropične puščave Kara - Kum (»znanstvena potovanja so strast profesorja Foersmanna.«), o 75 ekspedicijah, ki jih Akademija pošlje vsako leto na Sever, v Sibirijo, v Osrednjo Azijo, o odkritjih Kozlova v Mongoliji, o radiju in vanadiju v Turkestanu, o žveplu v Karakumski puščavi, o ležiščih železa v srednji kuriji, o hidrobioloških študijah, o delu geološkega odbora, Instituta za raziskovanje Severa, Instituta za gospodarsko botaniko in do 300 pokrajinskih znanstvenih društev. »Rusija se je predramila in to je glavni pomen sedanje dobe.«

Tudi drugi slovenski listi so kljub svojemu načeloma odklonilnemu stališču napram Rusiji vendar objavili poročila o marsikaterem njenem uspehu, zlasti o uspehih njene znanosti. Tega gradiva ne bom navajal. Konstatirati pa hočem, da razlika med meščansko in boljševisko znanostjo dejansko obstoja; kajti znanost je organ družbe in v kolikor se nova Rusija kot prva stopnja do kolektivizma bodočnosti razlikuje od meščanske države, v toliko se tudi njena znanost razlikuje od meščanske. Sodobna ruska znanost hoče biti, kakor pripoveduje prof. dr. Schatel (»Umschau« 1926, št. 8), obča last celokupne družbe in ne trpi tradicionalne ločitve v »strogo« učeno in poljudno; za znanstveno delo je mobilizirana vsa družba na ta način, da vsi družabni organi od stranke do ljudskih komisariatov vzdržujejo lastne znanstvene zavode; znanstveniki tam niso kakor pri nas mnenja, da jim ne gre razsojati o poslednjih stvareh; razume se, da komunistične astronomije ali biokemije ni; delo pa stoji zaradi svojega družabnega pomena v središču in socialno - gospodarsko raziskavanje tvori zato velik del znanosti v novi Rusiji. »Noch nie ist der Wissenschaft eine solche tätige Rolle im Leben des Alltags und der gesellschaftlichen Aktion zugewiesen. Die Wissenschaft gilt nicht nur als ein Pro-

¹ Te vrste zgodovino je dobro apostrofiral Pokrovsky v svoji kritiki P. N. Miljukova: »Zgodovine druge ruske revolucije«, češ da mora naiven bralec te knjige zmago boljševikov smatrati za čudež nekega zlobnega čarovnika. Prav tako primitivno je zgodovinsko pojmovanje — si licet parva componere magnis — Šedivy-a.

dukt der ökonomischen Verhältnisse, sondern die neue Gesellschaft stellt sie bewusst in ihren Dienst.« In dr. ing. grof Arco je odnesel iz Rusije »najmočnejši utis, da si je sovjetska Rusija postavila za najvišje načelo, izsledke eksperimentalnih ved prevesti v resnico.« (»Das neue Russland« 1924, št. 11—12.)

»Das neue Russland«¹ poroča v 7.-8. št. prošlega letnika v stalni rubriki »Kunst und Wissenschaft« o naslednjih znanstvenih prireditvah in novicah v Rusiji: II. kongres specialistov za ušesne, nosne in vratne bolezni začetkom pomladi 1927, združen z razstavo anatomskih, patološko - anatomskih, histoloških preparatov, diagramov, röntgenogramov, knjig, aparatov itd.; X. kongres bakteriologov in epidemio-logov v Odesi začetkom decembra 1926; I. kongres okultistov koncem septembra; I. zdravniški kongres za Povolžje — boj veneričnim in kožnim boleznim; II. psihonevrološki kongres decembra v Moskvi; kongres geologov septembra v Kijevu; kongresi fiziologov, röntgenologov, ginekologov — poslednji v Leningradu je bil nad vsemi dosedanjimi, 750 udeležencev, 250 predavanj, themata: boj raku, hipnoza pri porodu itd.; institut za raziskavo mozga je ustanovil poseben laboratorij za opazovanje elektromagnetskih žarkov, ki se v njih javljajo funkcije mozga; koncem septembra bibliografska konferenca v Moskvi; I. buddhistična razstava v Leningradu jeseni 1926, o Japonski, Kini, Tibetu, Mongoliji itd.; ekspedicija za folkloro v Karelijo itd. itd.

Pokrovskij je pač s polnim pravom zapisal v prej omenjeni kritiki: »Prišel bo čas, ko bodo ruskemu proletarijatu pred Akademijo umetnosti in znanosti stavili spomenike prav zato, ker tem redkim rastlinam, dasi je bil v svoji trdi preteklost sam ločen od ved in umetnosti, vendar ni dal, da propadejo, temveč jih je v gladu in mrazu z ljubeznijo gojil za bodoča pokoljenja.«²

Tako altera pars.

Nas mladih dejstvo prevratne Rusije ni kakor marsikoga vrglo s tira; naš panslavizem se zavoljo nje ni preselil v Prago. Daleč smo od tega, da bi s pamfletom o novem svetu, ki ga z žilavim delom in silno vero gradijo narodi sovjetske Unije, bili hlapiči stari nasilni laži imperi-
alistične Evrope. Mi iščemo pot in našli jo bomo do nove Rusije, do njene nove literature, umetnosti in znanosti.

¹ Berlin — Pankow, Kavalierstrasse 10.

² Podobno je prof. Semaško, komisar za zdravstvo, zapisal v lanski »Das neue Russland«: »Zgodovinsko dejstvo ostane, da je vlada delavcev in kmetov v onem trenutku, ko je prebivalstvo dobesedno stradalo, za učenjake izvedla izjemno oskrbo; delavci in kmetje so si od ust odtrgavali grizljaj, na so učenjakom v njihovi materialni in duševni stiski na izjemen način priskočili na pomoč.«

Zakaj zdelo se mi je nadalje, da je vse umetnosti pogoj umetnikovo življenje in iz tega življenja porojena posebnost njegovih oči. Objekt je isti in če bi gledali vsi ljudje enako, bi bila rodila zemlja enega samega velikega umetnika in nobenega več za njim.

(Ivan Cankar: Gospa Judit.)

J. K.:

Nekaj o sodobni vzgoji.

Umirite se; besede so brez potrebe in zaman. — Zaman, kakor z vsem krikom ne zadržite več kamena, izpustivši ga enkrat po bregu navzdol; zaman tudi, ker se vsa zgolj nasilna oblast da vzdržati le nasilno in začasno, etično utemeljeni avtoriteti pa se resno nihče ne upira. Tudi to nasilje, o svojem času opravičljivo, se mora spet o svojem času porušiti, ko zavlada spoznanje, da uničuje dobrine, ki jih ima gojiti. Brez potrebe: prav nič »prekucusiškega« ni v vsem tem danes že splošnem stremljenju in prav nič nezdravoprefiranih ali utopističnih načrtov vsaj pisec in vsi resnobno misleči nimamo v mislih. Pobijajoči današnjo avtoriteto hočemo opozarjati na nujnost edine. prave, etično utrjene avtoritete; iz te izvira vsa moč, ki je pred mladino za vzdrževanje neizogibno nujnega reda zares in brez vsakega dvoma potrebna. Gre za temeljne človeške pravice, kolikor so potrebne za zdrav razvoj mladinske duševnosti, gre za resnice, ki jih dušeslovje nepristransko odkriva in uči, vse znanstvo priznava in vzgojna veda (tudi po naših knjigah) zahteva v dobro mladine. Nevarni, pogubni so skoki. Ni vse za vsakega, velja tu še posebno. Današnja takozvana starejša generacija še ni ali ni več zmožna se preustrojiti, le za najmlajšo med njo, ki jim je duša dosti elastična, je doba za orientacijo že tu. Nobenemu posamezniku ne gre krivda; v njem se je sesedla in zgostila splošna duševna miselnost dobe, ki ga je vzgajala, njo samolastno revidirati je sicer dolžnost vsaj do neke starostne meje, za to pa je treba jasne zavesti in zdrave moči. Nasilnež po naravi in navadi z dobroto, ker izsiljeno, nepristno, vseskozi lažnivo, ne more izhajati, se bo osmešil in vse pokvaril. Zato je treba pripravljanja. Varati se mladina ne da. Še pes te spozna po glasu, ali si mu prijazen ali sovražen; kako vse drugače zna šele mladina s svojim finim sprejemnim aparatom ločiti vse pristno od nepristnega. Tudi strogost spoštuje, kjer je umestna, pristna in ne bestialna, z ničemur pa je od sebe bolj ne odbiješ nego z lažnivo priskutno prijaznostjo.

Vprašanje je resno in za resnobne ljudi. Tem pišem ne v pouk, le v pripravo in razmišljanje. Mnogo pa je zakrknjenih med nami in hudobnih. Ti slutijo v vsem, kar se da stlačiti v njih ozka prsa, prevratne »sovjete« in podobna strašila ali pa se rogajo, češ, pošljimo kar desetletnike v parlament, vse z jasnim načrtom, obvladati položaj s plitkim zavijanjem. Ne zanje, pač pa zaradi njih je treba pisati obširneje in podčrtavati tudi, kar je samo po sebi umevno: gre mi za vsakdanje pojave, ne za ekstreme, v mislih mi je prava etična, ne poljubna svoboda. — — —

Absolutizem in servilizem, kruhoborstvo, ozkoprsnost, domišljavost itd. so slabi činitelji. Vzgoja zaostaja predaleč za novo dobo (ali: praksa za teorijo), mladina se razvija hoté ali nehoté v duhu svoje dobe. Javno mišljenje je napredovalo, človek je ostal nespre-

menjen. Absolutizem, ki rodi servilizem, je zastarel način vladanja; ker je zastarel, je šibek in, kar je vzgojno najhujše, on je nedosleden, on skače. V tem je veliko zla. Mladina skače sama, ne vidi pa rada skakati starih! Tega ne prenaša in se upira. Doslednosti hoče, v njej čuti moč in zdravje, nedoslednost mrzi kot slabotno in neiskreno in se ji roga. Slepo zaljubljenost, osnovni greh in le redko kje samo usodno zmoto, izkorišča instinktivno po svoje in za sebe. Tudi to ni dobro. Med najhujše, med izvirne grehe pa spada pretirano veličanje in precenjevanje lastnega »jaz«-a, njegovo brezizjemno postavljanje za vzor, kar ustvarja nedostopno nadutost, sporedno ž njo popolno zaničevanje, celo ubijanje ali sploh zanikanje otrokove lastne individualnosti. Ta nadutost nima nikakega p o - š t o v a n j a za veličino obsežne mlade duše, zato ji je mladina zgolj objekt, nikdar pa živ subjekt, ki mu pripada kakor nedotakljiva sveta last povsem svojstveno čuvstvovanje, mišljenje, hotenje; zato se nikdar ne obrača vase, da bi vesno presodila (čemu tudi?) vsako svoje dejanje, ne more se poglobljati v (zanikano!) dušo mladine, niti se ogrevati ob njenem izžarevanju. Učenju zadošča formalna usposobljenost; vzgoja kriči po živem interesu ljubezni, po vestnosti. Tukaj je treba popolnega preokreta: žive zavesti in udejstvovanja dolžnosti do mladine. Ta preokret bo izvedla sila — javnega mnenja — — —

Opuščam navajanje primerov za vse to iz žive prakse; samo dva napišem iz najnovejših dni ob koncu šole, za premišljanje, brez pripombe.

Učitelj z normalnim ugledom in splošno tudi pri dijaštvu spoštovan, nahruli svoj razred: »Mar mislite, da sem jaz zaradi v a s tukaj?« Gnil sad celó z z e l e n e veje — — —

Dijak sam pa sodi o svojih vrstnikih v slovenski domači nalogi takole: »Bistveno so vsi takile: vse, kar jim voditelji natvezijo, sprejemajo kot sveto, nimajo pa lastne sodbe.« — — —

Ljuliko sejemo in se zgražamo, če ni zlate pšenice. Samostojnosti v mišljenju ne razvijamo, ker smo ozkoprsni; govorimo o čednostih, uganjamo krivico, gojimo laž in silimo mladino, da nas skuša varati na vseh koncih. S v o b o d a, vzvišen pojem, nam je medla fraza, nikako doživetje, nihče pa ne more podajati vrednot, ki niso v njem živa sila. Značajnost ubijamo in preganjamo vsepovsod, iz svoje oblasti puščamo samo zmrcvarjeno duševnost brez vsake pristnosti. Kar je klenih značajev in celih mož, so postali izven šole in kljub svojim strahovalcem; vse ostalo smo masa slabičev, pritlikavcev, hinavcev in strahopetcev ali zgolj zmaterializiranih malodušnežev, za pravo in vendar počteno življenje nezmožnih.

Sam stvari bo v največje dobro, če priznamo, da je »splošen klic« o šoli in njenih načrtih povsem upravičen; prav je, upoštevati vse druge odločilne in tako mnogovrstne, zdravemu razvoju mladine naspotujoče okolnosti. Ne gre pa, vedno udrihati le po mladini in največ molčati o živem činitelju, ki ga navajati na pravo pot je še najbolj v naši moči, v moči z d r a v e g a, j a v n e g a m n e n j a. Z brezob-

zirno poštenostjo pa posegajmo v duše »naše srednješolske starine«, če uničimo kal, ne vzraste plevel.

Splošno pa bodimo optimisti! Niso še »vsi križi dol«, če je mladina po svoje vesela in razposajena in če je mi ne razumemo, ker se premalo potrudimo, približati se ji in vživljati se z njeno dušo v njeno življenje. Dajte ji le vestnih učiteljev in dovolite ji pristnega doživljanja in prave svobode v zdravem zraku. Meni vsaj se dozdeva, da je še to malce razširjene svobode današnjih dni vzbudilo v mladini neprimerno več življenske resnosti, ki se prej ni mogla in ni smela razmahniti. Tudi čistega idealizma še dosti živi, kipi; če ga mi ne čutimo, nikar ga ne — ubijajmo.

* * *

Živa je resnica, da ima dober učitelj, to se pravi: vesten, celo na slabi šoli s slabim učnim načrtom lepe in zadovoljive uspehe, slab učitelj pa zmrevari tudi dobro šolo. To kaže dejstvo, da ni mesta težkim gornjim očitkom nikjer tam, kjer vsaj pretežno ne prevladujejo naznačeni temeljni nedostatki. V tem, ne v gmotni plači, temelji trajna vzvišenost poklica in vsa stanovska čast.

Sarajevo, v juniju 1926.

Vinko Košak:

Jakopič in naša nacionalna dolžnost.

Naša domovina je majhna in majhni so njeni ljudje; kakor ponižne živalice lazijo njeni ljudje skozi vsakdanjost; skoro vsak pozna mene in prav prijazno se pozdravljamo. Kadar pa se priklati pošast bede, takrat pa postane široko naokoli vse prazno in pusto.«

»...in — kar je posebno važno, če se še govori o penziju — kje je tista Indija Koromandija, kjer bi mogel uživati zaslužen ali nezaslužen svoj pokoj...«

»Kajti mi smo ubogi sinovi beraškega naroda, ki nima kruha in nima srca za nas, ki blodimo skozi življenje, kakor revne duše v vicah.«

(»Jutro«, 24. dec. 1926. Odlomek iz inter viva z Jakopičem.)

Res smo majhni in res smo ubogi (seveda po krivdi našega hlapčevstva), a še bolj smo nehvaležni! Na svoja stara leta mora eden naših največjih umetnikov, kar jih je rodila slovenska zemlja, skoraj umirati od pomanjkanja.

On, ki nam je utrl s svojo umetnostjo pot v Evropo, on, ki pomeni prvi in najvišji vzgon naše slikarske umetnosti, je moral spregovoriti besede, katerih nas mora biti v dno duše sram.

In mi smo jih brali ter smo si rekli: »Res grdo je, da živi v po-

manjkanju mož, ki nam je toliko ustvaril, sramota je, da ni nikogar, ki bi povzdignil zanj svoj glas« in smo jedli z naslodo potice naprej!

Na Češkem, na Poljskem dobi umetnik, ko izpolni šestdeseto leto, lepo pokojnino, da je preskrbljen na stara leta ali pa dobi celo takozvani nacionalni dar v obliki kakega milijona ali posestva z graščino.

Tega mi ne zahtevamo, kaj bi slovenskemu umetniku milijon, posestvo in graščina, ko je vaju podstrešne izbe in cukrarniških sobic!

Ali tudi pri nas imamo zakon — ki se je že večkrat s pridom in še večkrat z nepridom uporabil —, ki vsebuje takozvano pokojnino za nacionalno delo. Ta pokojnina je bila priznana že marsikomu in v obilni meri, ki jo je prav malo zaslužil in še manj potreboval. Slovenski umetnik, ki pa štirideset let orje brazde naše umetnosti, te nacionalne pokojnine še ni prejel!

Naša sveta dolžnost je, da izposlujemo Rihardu Jakopiču to nacionalno pokojnino. In sicer takoj! Sicer bo prepozno in bomo zopet lahko »neutolažljivo točili solze nad izgubo našega velikega umetnika.«

Dolžnost našega velikega županstva, prosvetnega oddelka in vseh naših poslancev brez razlike strank je, da se takoj pobrigajo, da se prizna Rihardu Jakopiču za njegovo štiridesetletno delovanje nacionalna pokojnina! Prepričani smo, da bodo to našo zahtevo podprla vsa naša društva, vse naše časništvo in časopise.

Naša, specielno slovenska dolžnost pa je, da zberemo, kolikor je v naših močeh in mu poklonimo to v primerni obliki kot naš slovenski narodni dar!

To je naša prokleta dolžnost in ne miloščina! Tega se moramo vsikdar zavedati.

V to svrhu predlagam, da se začne razpravljati to vprašanje v javnosti (»Mladina« je vedno na razpolago), in se izbere primeren odbor, ki bo to delo prevzel in v najkrajšem času izvedel.

Upamo, da ne bo naš glas »glas vpijočega v puščavi.«

Na delo torej!

ZAPISKI.

Post festum: če se vrne slovenska igralka domov¹

Če se vrne slovenska igralka iz tujine domov — in od tu naprej mi že zmanjka gradiva. Zmanjka vsega gradiva, če bi hotel pripovedovati o lepih sprejemih na kolodvorih, v pozdravljanju intendantov, o dobrodošli-
cah v časopisju in o prazničnem razpoloženju kritikov in občinstva. Domeseno je: za slovensko igralko ni časa in ne prostora. Važnejše stvari

¹ Namenjeno, za ugledni slovenski dnevnik, pa v uredništvu odklonjeno.

so na redu! Časopisje ima dela čez glavo s politiko in uprava bi kršila slavno tradicijo, če bi se brigala za domačo igralko. —

Predavnimi leti, ko v našem preprostem, pa tembolj iskrenem in poštenem gledališkem življenju še niti od daleč niso motili blesteči naslovi intendantov in administrativnih direktorjev, je delala in garala za naše slovensko gledališče — ampak stvar je preveč prozaična, da bi jo takele začenjal. Vse to, kar imam zdajle na srcu in na jeziku, se dà povedati tudi s čisto navadnim tonom in z vsakdanjo besedo, torej: Gospa Gusti Danilova, naša najstarejša aktivna igralka, se je vrnila iz Amerike v domovino in je nastopila v nedeljo 9. januarja po štirih letih spet na slovenskem odru v vlogi Mrs. Erlyne Wildecve igre »Pahljača Lady Windermereve«. Z nastopom ge. Danilove je obogatel naš mali ensemble za eno najpomembnejših sil in delovna zmožnost našega gledališča je spet za dobro mero narasla. Dobili smo spet močno slovensko igralko, katere vsaj v njeni umetnosti še ni užalil vlažni dih pustlega birokratizma...

Naša uprava pa je mnogo pretežja, da bi prišla zaradi takih dogodkov iz svojega radoljubnega ravnotežja. Naši upravi je menda povsem dovolj, da je ga. Danilova rojena Slovenka in da je celó igralka, s katero se bó umetniška tvornost naše drame izdatno povečala. Ta uprava ima že od nekaj zelo neokusno manijo, da se bo zaradi vsakega neobdiga treba trgala in če treba tudi pretrgala, domačim in zmóžnim igralcem pa metala polena in jim z neko posebno iznajdljivostjo in slastjo zagrenila vsako udeleževanje v domovini. Ni dolgo tega — že za časa Nučičevega gostovanja v Ljubljani in letos ob proslavi Danilove petdesetletnice in petindvajsetletnice ge. Juvancve smo na naši gledališki upravi marsikaj opazili, kar je povzročilo vse prej kakor pa zadovoljstvo in pomirjanje živcev. Vsa ta »opazovanja« bomo o priliki še narahlo objavili, da ne bi morda uživala uprava zaslužnega pokoja brez vsakih zasluženih očitkov vesti...

Znano je, da ima vsaka gledališka uprava svoje ljubljence, ki jih pritiska na svoje srce in pa svoje neljubljence, ki jih pritiska rajši ob zid. Ker pa so stene našega gledališča skrajno hladne in neprijazne, so se nekateri negodniki umaknili rajši skozi zid in je smola nanela, da imajo ravno tiste, ki jih je naša uprava odslavljala, v drugih, večjih gledališčih in pametnejših upravah najrajši. Tako so šli nekateri v Zagreb, nekateri v Ameriko itd., kakor je pač hotela usoda in mislim res, da je to bridka smola za našo upravo, če pišejo hrvalske, nemške in angleške kritike, da so vsi ti njeni neljubljenci pravi in veliki igralci. Sicer se pa uprava tolaži s tehtno okoliščino, da inczemskih gledaliških kritik principijelno ne bere in se nadalje tolaži s še tehtnejšim dejstvom, da tudi slovensko občinstvo teh kritik ne bere, in če jih, jim pa enostavno sploh ne verjame. Za nerodni primer, da bi se eden ali drugi teh neljubih igralcev utegnil vrniti, pa ima uprava že preskrbljeno takó, da ga pravočasno odbije ali pa — kar je za javnost boljše in mnogo previdnejše — da mu njegovo umetnost petkrat in desetkrat spotakne.

Tudi pri gospej Danilovi obnavlja naša uprava — zdaj že v tretjič — svojo preizkušeno prakso. Leta 1913 so jo čutili vsi slovenski igralci... ga. Danilova je šla takrat prvič v Ameriko. Po sedmih letih napornega a uspešnega organizatoričnega in umetniškega dela med ameriškimi Slovenci se je vrnila na Nučičev klic leta 1920 v Ljubljano. Že leto pozneje

pa so tedanjemu šefu drame, prvemu režiserju in igralcu Nučiču podkurili tla pod nogami in Nučič se je preselil v Maribor. Tam je za tisto dobo (Skrbinšek je pomagal) gledališče vzcvetelo — v ljubljansko gledališče pa se je naselila država, slovenski igralci so jo kmalu dobili po nosu in naše gledališče je čemerno zakinkalo... Ga. Danilova je šla takrat drugič v Ameriko. In spet je bilo dela, trdega dela v tujini za domovino. V domovini sami pa je delala medtem uprava za... za... za kóga že? Za kóga že in za kaj že? Pa menda ne zato, da nam hoče letos država gledališče kar reducirati? Menda vsaj ne zato??

Ga. Danilova se je lanj ponovno vrnila, z novimi upi in polna hotenja, da bi delala in pomagala našemu bolnemu in prav po uradniško izmučenem gledališču. In naša uprava se je vrgla v uradno opremo in se izkazala: po dolgem prerekanju, beganju sem in tja ter brzojavljanju v Beograd in nazaj, je bila ga. Danilova končno nekako »milestno« angažirana; pet mesecev, to se pravi od početka sezone pa do danes je trajalo, predno je izbrala uprava komad, v katerem je lahko ga. Danilova sebi in svojemu znanju primerno nastopila; vseh pet mesecev je prejemale ga. Danilova kot prevedena državna uradnica plačo po grupi in kategoriji, brez vsakih umetniških doklad, ker je uprava sklenila, da ji bo nakazala umetniške doklade šele sedaj po nastopu, ko jo je ocenila že kritika, občinstvo in končno veljavna uprava (ocenila torej njo, ki je že od leta 1886 med privimi slovenskimi igralkami in ki je še pred štirimi leti dokazala svoje zmožnosti); pet mesecev je ta uprava go. Danilovo sploh ignorirala in se je spomnila samo takrat, kadar je bilo treba uslužno vskočiti in prevzeti dve vlogi zapored (v »Triglavski bajki«, prvič namesto obče le gospe Medvedove, drugič namesto bolne Nablocke); pet mesecev je ga. Danilova že v Ljubljani in štiridesetlet je že pri gledališču in vendar — čujte in strmite — je mogla taista uprava gojiti še mnenje, da hoče ga. Danilova pri nas igrati — navke! (N. pr. Mannersovo »Pegico« in Wildeovo »Lady Windermereovo«). —

Usmili se nas, o Gospod — pri nas je že vse vkup narobe...!

Zadnji čas pa smo čuli celó glasove, da so predlagane v upokojitev med drugimi tudi gge. Marija Vera, Polonca Juvanová in — Gusti Danilova. —

Tako je, kadar se vrne slovenska igralka domov... »O, domovina, ti si kakor...« — no, pustimo to, Cankar nas je že sit.

Dobro in hudo je povedal Peter-Krištof Kobar, tat, umetnik, kontrabandar in razbojnik! Dobro je rekel in hudo mu je bilo... Debeli človek pa se redi še nadalje in »vaškemu policistu podoben« v potu svojega obraza preganja ubogo Jacinto kakor najhujše zlo po tej solzni dolini slovenski. (Po Iv. Cankarju.)

Ciril Debevec.

Ljubljana, 12. jan. 1927.

Gg. iz Ljubljane in Beograda se zahvaljujemo za materijelno podporo, katero sta naklonila »Mladini«.

Konzorcij »Mladine«.

„Jugoslovenski filmi“.

I.

V »Jutru« z dne 1. decembra 1926 je priobčil neki »Peter List«, sicer profesor slovenščine ter dr. filozofije, macafizeljsko pisan podlistek z naslovom »Groznostna sanje profesorja Slavca«. V njem hoče s potvorjenim citatom naprtili znanemu profesorju slavistike na ljubljanski univerzi, da je v svojem slavnostnem govoru ob priliki odkritja Miklošičevega spomenika v Ljutomeru, napisal, da je navedel Franc Miklošič, ko je prosil za službo v knjižnici, da mu je znana »... slovenščina v vseh njenih narečjih«. In ta »slovenščina v vseh njenih narečjih« se potem še ponovno ponavlja ter služi kot podlaga za čisto napačne zaključke. To, da ne bo izgovora, da se je zgodila tiskovna napaka. V resnici pa se glasi mesto, ki ga citira člankar »... slovanščine v vseh njenih narečjih«.

In če bi bilo napisano »slovenščina v vseh njenih narečjih«, bi to seveda še zdavnaj ne dokazovalo, da je slovenščina narečje srbskega jezika, kar bi g. dr. tako rad povedal, če bi ne bil preveč zajca. Mislim, da je g. profesorju znano, da ima slovenščina, kot seveda vsak drug jezik narečja. Ker pa je rekel Miklošič, »slovanščina v vseh njenih narečjih«, pomeni to, da je smatral Miklošič — v smislu tedanje filologije — vse slovanske jezike kot eno skupnost ter imenoval za to posamezne jezike narečja. V tem smislu je seveda slovenščina narečje, kakor tudi ruščina, češčina itd., ni pa še o tem rečeno, da je narečje srbskega jezika.

Upam, da sem g. dr. prepričal, da je streljal v slepo!

II.

V istem članku je napisal pisec na račun »Mladine« sledeče besede:

»Mladina« vas bo označila z izdajalcem... »prav tako, kakor je proglasila dr. Žerjava...«

Da si bomo enkrat za vselej na jasnem, vsem, ki se čutijo prizadete to-le:

Če stoji dr. Žerjav na stališču, da smo Južni Slovani en narod, potem mora, dosledno temu zanikati, da bi bila slovenščina jezik ter ji priznavati samo značaj narečja. In mi smo prepričani, da dr. Žerjav tudi tako misli, kajti dosledno temu njegovemu prepričanju uvaža njegovo glasilo »Jutro« v svojih člankih srbohrvatske besede pa če so tudi neslovanskega izvora, na pr. tatarskega, turškega, nemškega, italijanskega ali francoskega izvora, dasi imamo za te Slovenci lepe domače, ali pa izposojenke iz drugih slovanskih jezikov, ki so nam že zdavnaj prešle v mozeg in kri.²

In proti temu smo se in se bomo borili!

¹ Glej »Ljubljanski Zvon« 1926, šte. X., str. 568.

² V dokaz naj navedem: činovnik, kaldermina, shvačati (skovanka po begreifen), granica, štampa, direkcija itd.

III.

V znanstveni publikaciji »Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor«. »Knjiga prva 1921«, je napisal njen urednik beograjski literarni zgodovinar Pavle Popović v uvodu na strani V. sledeče: »Nikakva uska gledišta ne postojе kod nas — o tome držimo, da već ova sveska daje dokaza — i svakome je slobodno hoće li publikovati svoj rad u cirilici ili latinici, u srpsko-hrvatskom jeziku ili u slovenačkom narečju.«

Priznati moramo, da je g. Pavle Popović odkritosrčen in seveda tudi velikodušen. Mirno napiše, da »nikakva uska gledišta ne postojе kod nas« — namreč pri uredništvu publikacije — priznava pa še v istem stavku slovenščini le značaj narečja srbohrvatskega jezika in zdaj pride velikodušno: dovóli, da pišejo v njegov list tudi v slovenskem »narečju«.

In vendar mi je ta gospod veliko simpatičnejši od naših »Jugoslovenov«. V svojem šovinizmu je vsaj odkrit.

IV.

Stojimo brezpogojno na stališču, da smo Slovenci samostojen in poseben narod, s svojo individualno narodno kulturo, s svojim narodnim jezikom — to je naše tako znanstveno kot čustveno prepričanje, kdor pa trdi nasprotno, je dosledno temu našemu prepričanju izdajavec, ki bi bil drugje, kjer je manj hlapcev in več poštenih ljudi, izpljunjen kot »vine zavrlelica«.

Vinko Košak.

Tretja etika Antona Podbevška.

V oktoberski številki »Ljubljanskega Zvona« je odkril Anton Podbevšek v neki svoji kritiki, ki pa v resnici ni nobena kritika, tri posebne etike; to odkritje pa je rezerviral samo za tiste izvoljence, ki imajo pregled črez svetovno literaturo, t. j. očitvidno za univerzalno literarno nabražene ljudi. Zakaj samo ti ne dvomijo več v njegovo, od bogvekod prisleparjeno frazo o prvi »večni umetnostni etiki«, kateri da smo se (kdo?) tako zelo približali, kakor še nikdar, kar svet stoji, s svojo »osebno etiko«. Govoriti o teh etikah posebej, bi bilo brezplodno početje, ker sta bolj čudovito megleni in raztegljivi, kakor je ljubljanska megla in ker je vse nadaljno kvašenje o teh etikah gola neumnost, kateri se more človek kvečjemu smejeti. Saj Podbevšek nastopa v tej svoji zmedeni učenosti natanko tako, kakor vsi duševni Guliverji tiste sorte, ki jih dandanes srečavamo pri nas prečestokrat. Okoli sebe imajo potegnjeno debelo črto in na tej črti sloni njihov dolgi prst. »Za njega, ki gleda iz svetovnih vidikov ali ki ima pregled črez svetovno literaturo, je že znano.« Nato duševni Guliverji podkrepijo svoj dolgi prst še s kakim citatom iz širom sveta poznane pisatelja, ki mora poslej nositi kakor Atlas nebo vso pezo Guliverjevih duhovitosti pred ubogimi bralci, pa če tisti citat stokrat nima nič opraviti z njihovo vase zaljubljeno duhovitostjo. Toda Podbevšku za njegova velika »odkritja« ne zadostuje samo citat in slavno ime velikega pisatelja, temveč on za dokaz o resničnosti svojih odkritij postavi pred strmečega bralca tudi »praktičen« vzgled, »praktičen« primer. »Praktičnih« vzgledov in primerov se je Podbevšek že večkrat

poslužil, navadno na višku svojih vetlo bobnečih zaletov. Služili se mu samo kot podstava za njegovo namišljeno veličino, pred katero je ob časih najvišjih zaletov padlo vse, kar je kdaj rodila slovenska zemlja, v globoko neznatnost. Kot tak praktičen primer mu je služil n. pr. Ivan Cankar. Ko je Podbevšek, našemljen s socializmom, oznanjal »edino zveličavno« proletrsko umetnost in njene dolžnosti napram zatiranemu razredu, mu je služil »sodrug« Cankar kot praktičen vzgled, kako se dela proletarska umetnost. Nemila usoda je odpihnila njegov socializem, pobrala njegovo proletarsko umetnost in sodruga Cankarja, in po nekaterih novih odisejadah mu je zasijalo sonce novega zaleta ter mu odkrilo tri etike, za katere mu služi kot praktičen primer zopet Ivan Cankar. Tako se je zaenkrat končala njegova križempot pri postaji treh etik.

Ampak posebnost te njegove postaje je tretja etika, o kateri edini pove nekaj več kakor o prvih dveh etikah, namreč, da je to »etika, ki bi bila (sic!) praktična, osebna, življenska, človeška, haker pač jo hočemo imenovati.« Vendar to še ni višek njegovega razodetja o tretji etiki! Šele »praktični« vzgled Ivana Cankarja nam nekoliko pove, odkod taka velikopoteznost in širokogrudnost pri tretji etiki. Podbevšek namreč pravi, da je Cankarju kot človeku s telesom in dušo mogoče očitati marsikaj, a da zaradi tega kot umetnik ni prav nič manjši. Kolika genljivost, koliko literarno kujonstvo in hinavščina tiči v tej izjavi, nam pokaže nadaljno medrovanje Antona Podbevška o Cankarjevi praktični etiki. On pravi namreč: »Sem spada tudi razglabljanje (sic!), kaj je pravzaprav bil: socialist, klerikalec ali najhujše vrste liberalec. Kakor bi bilo to važno za Cankarja umetnika!«

Anton Podbevšek je previden človek: previdnost mu je narekovala, da je najprvo napravil splošen uvod o treh etikah h kritiki, ki z njegovimi etikami nima nobenega opravka; previdnost mu je ukazala, da se je na široko razkoračil s tremi etikami v preračunane namene; previdnost ga je naučila tiste širokopoteznosti in širokogrudnosti, s katero govori o tretji etiki; previdnost ga je vodila, da tretje širokogrudne sinje etike ni imenoval praktično in nepošteno meralo, kakor bi bilo treba; previdnost mu je navdahnila tisto čudovito vzdržnost, s katero očita Cankarju »marsikaj«, ne pove pa, kaj bi bilo tisto marsikaj; in previdnost, kronana z nesramno predrznostjo, mu je izvabila navidez nedolžno-ogorčeno opombo, češ, kako malenkostno vprašanje, kaj je Cankar pravzaprav bil v političnem življenju.

Podbevšek ve dobro, da najbolj bedasti ali lahkoverni človek na Slovenskem ni rekel in ne bo rekel, da je Cankar kot človek živel popolno življenje. Toda samo zlobnež, cinik ali hinavec more s pridom in zadovoljstvom oznanjati moralo kakega Aleša iz Razora: »Saj je res, da sem si dušo otovoril z grehi kakor jesihar, ampak... še svetnik greši po sedemkrat na dan, pa je vendarle svetnik!« Podbevšek hodi okoli s ponosnim čelom, okrog usten zaničljiv smehljač: »Bedaki, kaj gledate na njegove čevlje in noge, saj njegova glava je nad oblaki in je obžarjena od večne, umetnostne etike!« Da, vsa Podbevškova genljiva hinavščina tiči v tem, da podtika Cankarjevi človeški nepopolnosti svojo tretjo etiko in ž njo vred nesramnost razglabljanja, kaj je pravzaprav bil: socialist, klerikalec ali najhujše vrste liberalec. Podbevšek bi lahko napisal: Res je, da je kot človek živel nepopolno življenje, toda sam je neje zapisal, da je delo umetnikovo le motto njegovega življenja, in da je bil tem neizprosnejši

sochnik svojega življenja, čim višje je šla njegova umetnost. — Toda če bi tako napisal, bi bilo prehitro konec Podbevškove modrosti. Potem pa: kdo pa je še kdaj, razven Podbevška mogoče, o tem razglabljal, kaj je bil Cankar v političnem življenju? Kdo je razmišljal kdaj o Cankarju »liberalcu najnujše vrste«, če je bil količkaj pameten in pošten? Ali o Cankarju klerikalcu? Kolikor se je Cankar udeleževal političnega življenja, se ga je udeleževal kot socialista. Preživo je čutil vso strahoto družabne krivice, da bi stal ob strani; boj je bil njegovo naravno opravilo in ker mlad človek ljubi omleto na krožniku — tako je dejal Cankar sam —, ne pa v politiki, je postal socialist. To ve tudi Anten Podbevšek zelo dobro, toda hinavsko-skriti namen, kateremu služi njegova razprava, je zahteval, da je Podbevšek tisti stavek nalašč tako bedastozlobno zapisal.

Človek, ki ne pozna Cankarjevega življenja, mora dobiti pri Podbevšku vtis, da je bil Cankar eno kot drugo in tretje in da je bilo pri njegovi »praktični, osebni etiki«, ki pa seveda kljub temu, da je bila praktična, ni škodovala njegovemu umetniškemu delu in njegovi brezobzirni kritiki gnilobe in frazerstva našega javnega življenja, nekaj čisto običajnega in postranskega, da je preskakoval iz stranke v stranko. In ker Podbevšek to svojo čudovito moralo razširja na vsakega umetnika — seveda z največjo nesebičnostjo — je po njegovem pravica vsakega »umetnika«, da dela tako, saj tisti »umetniki« stoje visoko nad navadnimi smrtniki, ki se ne smejo zgražati nad to pravico, ker ne vedo, da taka etika lahko škoduje samo njim, nikakor pa ne božanskim častilcem »večne, umetnostne etike«.

Jaz se nisem čudil popolnoma nič, ko sem prečital tisto reč, tudi se nisem čudil temu, da sem jo bral v »Ljubljanskem Zvonu«. Kdo se ne bi rad znebil Mojzesa v košari na lep način? Vsa tretja Podbevškova etika ima namreč edino ta skriti namen, da bi gladko ločila Podbevška-skakavčka od Podbevška-literata. Poštenjak Podbevškove sorte nikoli ne poreče: Resnica je, da sem počenjal take neumnosti, da se Bog usmili, da je postal moj edini bog lastna ambicija in da me je pokopala lastna zloba, neumnost in fraza. Natanko tako, kakor se je nekoč prevzel Govekar ob svojem »krvavem« naturalizmu, ki ga je začel oznanjati potem, ko so ga zavrgli že povsod, natanko tako se je prevzel tudi Podbevšek ob bobnežih frazah svoje »nove« umetnosti, ob svojih meglenih in čestokrat brezmiselnih fantastičnih prišpodobah, potem ko jih je nanosil in se jih naučil na vseh štirih straneh sveta.

Bilo pa je popolnoma v redu, da je v času, ko je zavladata pri nas najbolj prostaška laž v vsej svoji gloriji, vstala njena mogočna senca tudi iz »Ljubljanskega Zvona« in s Podbevškovo tretjo etiko pregrnila Mojzesa v košari in ga potopila na dno lažnih valov.

Frane Onič.

Alojzij Gradnik: De profundis.

»Svetel nisem, a sem čist.«

(De profundis, 27.)

Za karakterizacijo Gradnika-pesnika se mi zde njegove lastne, zgoraj citirane sesede najprimernejše. Njega pesniška kvaliteta stoji za marsi-

katerim imenom v slovenski poeziji, ki je naš najjačji literarni produkt. Biesk Prešerna in Župančiča je poleg raznih drugih slovenskih pesnikov mnogo večji od Gradnika, kar priznava pesnik sam. Vendar je težko dvomiti o pristnosti njegovega subjektivnega doživljanja. — Naša povojna pesniška generacija, ki jo je krvavo besnenje Evrope v letih 1914—1918 duhovno in čusveno popolnoma preustrojila, izkazuje ali socialno-borbeno ali pa religiozno-mistično orientacijo. Gradnik, ki je izšel iz naše moderne, ne pripada niti prvi niti drugi, ampak je zapoznel meteor iz plejade Ketteja, Murna in Župančiča.

Gradnik je imenoval svojo zadnjo zbirko: *De profundis*. Osnovana barva teh zadnjih pesmi je povsem drugačna od njegovih prejšnjih knjig. Pesem tinega, melanholičnega pričakovanja v njegovi subjektivni liriki se je izprevrгла v disharmonično refleksijo vsakdanjega, enoličnega življenja, ki jim je zadnja pcanta — Smrt. Iz idealov v življenje, odtođ v razočaranje in končno k hrepenenju za zadnjo, večno svobodo, taka je pot pesnika; in Gradnik doživlja v tej zbirki to poslednjo fazo.

Zbirka je razdeljena v osem oddelkov. Prvi cikel ima naslov zbirke same. Pesnik se vrača v žalosno-dremotne pokrajine grobov, ki hranijo goraka, neiztrohnela srca in ki neprestano vabijo pod zeleno rušo z glasom deklice, motiv, ki ga srečujemo že v »Padajočih zvezdah« in »Poti bolesti« in ki mu je dal Gradnik v tej zadnji redakciji najpopolnejši izraz. — Drugi cdelek tvori dvoje vsebinsko malo pomenljivih sonetov o sv. Frančišku Asiškem. — Tretji del obsegajo miselne refleksije v dikciji, kakoršne nismo vajeni pri Gradniku in ki spominja na tekste v slikanicah z razno pisano šaro. Pesnik oživlja, rekel bi, personificira razne malopomembne predmete in jim obeša nezanimive metaforične okraske. Izjemi sta le pesmi »Vodn.ak« in »Črv«; v prvi je lepo izraženo samožrtvovanje, v drugi pa neizogibno propadanje snovi. V glavnem je to najslabši del njegove zbirke. Tudi Gradnik išče novih snovi in izraza, vendar se mu je topot poskus popolnoma ponesrečil.

Čudim se, da je Gradnik v zbirko »De profundis«, kjer bi človek pričakoval najskrivnejše žarke iz zaklenjene kamrice, sprejel tuje pesmi v prevodu iz starokitajske lirike, ki obsegajo četrti del njegove zbirke. Misel izdati v taki pesniški zbirki tuje pesmi, pa najsi so prevodi še take umetnine zase, se mi zdi ponesrečena, ker mora biti zbirka s tem naslovom le izraz onega avtorja, ki jo je podpisal. Opravičil bi le svobodne subjektivno preživete prepesnitve, ki jih pogosto srečujemo v knjigah raznih tujih poetov. — Peti del tvorijo prigodnice, od katerih človek a priori ne pričakuje ničesar dobrega. Vendar je Gradnik uvrstil mednje tudi dve pesmi, posvečeni Ivanu Tavčarju, ki sta dostojni umetnini.

Ni bilo še zbirke Gradnikovih pesmi, da se ne bi avtor v njej domislil svoje ožje domovine — Primorske. Razumljive so tople besede, polne hrepenenja in spominov na Kras, Brda, Vipavsko, Soško dolino itd. Ali kljub temu prehaja pri njem to že v maniro in menda ne bo več vasi v Julijski Benečiji, ki je ne bi oblagodarił Gradnik s kakim sonetom. — Predzadnji, to je sedmi del, obsegajo spet prigodnice, posvečene naši mladi Gržavi, kjer entuzijastično slavi ujedinjenje treh južnoslovanskih narodov. Najbrže so te pesmi po svojem zarodku ali celo postanku starejšega, izza-

prevratnega datuma (ker so danes resnično nekoliko postarnej). — Najjačji del zbirke zaključuje osmi oddelek, kjer se pesnik obrača vase in prinaša do izraza čna zadnja postaja pesnikovega doživljanja: resignacija in hrepenenje po sproščenju.

* * *

Oblikovno se Gradnik ne razvija več. Najvišja forma mu je stereotipni kalup-sonet, ki ga sicer obvlada, vendar vsiljuje vanj že vsako domislivo, neglede na to, če odgovarja notranja arhitektura zunanji. Naravnost neverjetno je, da nikakor ne najde lastne forme v času, ko skuša zavreči poezija vse konzervativne anahronizme in potencirati osebno notno pesnika v motivu, obliki in celo v jeziku. Gradnikova rima, ki se je krčevito oprijemlje, je včasih z ozirom na akcent nemogoča in banalna (prim.: razmnoži — koži, črvi — krvi itd.) Včasih se mu pozna direktna šola ob Prešernovem sonetu (celo rima: Marka — barka). Izrazu in jeziku dela njegova rima silno škodo. (Za zabelo beremo na koncu zbirke, št. 109 rimo: zmija — ovija.) Tudi razni primorski lokalizmi, ki jih je bilo treba laiku raztolmačiti v celem besednjaku, ne dajejo njegovi poeziji prav nič večje cene, zato bi lahko brez škode izostali.

V celoti ne pomenja Gradnikov »De profundis« prav nikakega napredka. Poleg kope umetnostno nepomembnih pesmi najde bravee, zlasti v zadnjem delu zbirke raztresene bisere, ki pa ne morejo dati celotni knjigi vrednosti nad njegove prejšnje poezije.

Jakčeva lesoreza uplivata kot ilustraciji ugodno. Vobče je »De profundis« vnanje najlepše opremljena pesniška zbirka v vsej slovenski knjižni produkciji.

* * *

Alojzij Gradnik: De profundis, 1926, 8°, 112 str. Založba »Jug«, tisk Delniške tiskarne. A. Gspan.

Razprave.

Izdaja Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. Cena Din 100.—.

Izšel je tretji letnik glasila zgoraj omenjenega društva in prinaša sledečo vsebino: Avgust Musič: Negacija n. i. Petar Skok: Lat. Caisar = Caesar. Fran Kidrič: Prešernove odklonjene prošnje za advokaturo. Anton Breznik: Slovenski slovarji. Ivan Prijatelj: Ustanovitev »Ljubljanskega Zvona« in celovškega »Kresa«.

Obširna knjiga vsebuje zanimive in važne razprave naših prvih znanstvenikov in zasluži, da najde pot v najširše znanstvene kroge našega naroda. Zato jo priporočamo vsem v nakup. Dobi se v vseh knjigarnah.

ZA IZVRŠITEV VSEH V
TISKARSKO STROKO
SPADAJOČIH DEL SE
TOPLO PRIPOROČA

TISKARNA MERKUR

LJUBLJANA, SIMON
GREGORČIČEVA UL.

TELEFON ŠT. 552 ŠT. 13 TELEFON
ŠT. 552

TISKA KNJIGE, ČASO-
PISE, CENIKE, LETAKE,
VSE TRGOVSKE TER
URADNE TISKOVINE

== LASTNA ==
KNJIGOVEZNIČA

VSI NA AGITACIJO ZA „MLADINO“!

**Trgovci! Obrtniki! Podjetniki! Inserirajte
v „Mladini“!**

† Srečko Kosovelove pesmi.

Pripravlja se izbrana zbirka pesmi iz literarne zapuščine † Srečka Kosovela. Ker bo naklada omejena, pozivamo vse, ki ljubijo mlado pesem, da se na zbirko naročijo. Po dopisnici naj nemudoma javijo svoja naročila z natančnim naslovom našemu sodniku Alfonzu Gspanu (Križevniška ulica št. 6/I., Ljubljana). Pričakujemo od slovenske javnosti, da bo znala ceniti spomin mladega pesnika in da bo s številnim odzivom posegla po zbirki ter se tako vsaj po smrti oddolžila njemu, ki je izkrvavel ob jetičnosti naših razmer.

* * *

Mnogi naročniki plačujejo samo 30 Din letne naročnine. Opozarjamo vse, da plačajo 30 Din samo dijaki, za vse ostale znaša celoletna naročnina 40 Din. Ker je s to številko zaključena prva polovica III. letnika, pozivamo vse one številne naročnike, ki še do sedaj niso poravnali naročnine, da to takoj store, sicer jim moramo list ustaviti. Kdor nima položnice, jo naj zahteva od upravištva.

* * *

Ker nameravam nadaljevati svoje študije v inozemstvu, sem s to številko zaključil svoje uredništvo in se toplo zahvaljujem vsem onim, ki so mi s prispevki ali na kakršenkoli način pomagali pri urejevanju »Mladine«.

Februar 1927.

Bratko Kreft.

**„Mladina“ je življenje. „Mladina“ je mladost.
„Mladina“ je smrt gnili sodobnosti!**

VSI NA AGITACIJO ZA „MLADINO“!